Přítomnost

ROČNÍK II. V PRAZE 9. dubna 1925. ČÍSLO 13.

Literatura a umění

Cesta generace od revoluce k leknínům.

Potřebuje motto ke své nové knížce veršů,*) podovolil si p. Seifert obrátiti citát z Máchy na ruby a napsal si jako heslo: »Na tváři lehký žal — hluboký v srdci smích.« Jsem rád, že jsme se tedy konečně dohodli. Měli jsme jakési spory s tou částí mladé generace, kterou representuje p. Seifert, a sice z toho důvodu, že jsme nechtěli uvěřiti jejímu žalu a její na odiv stavěné vážnosti. Prosili jsme ji, aby se nepřetvařovala. Nevěřili jsme jejímu revolučně zakaboněnému zraku a jejím zaťatým pěstem, jejímu marxismu a proletářství, neboť jsme pozorovali, jak její nohy se škubou touhou po shimmy. Postřehli jsme, že s větší upřímností a skutečnější zálibou mluví o baru a o cirkusu než o dělníku: že revolučnost je v tomto případě jen lehoučká šminka na tvářích hluboké bezstarostnosti mládí; že vrásky na čele byly před vstupem na jeviště rychle namalovány uhlíkem; že ony rudé krůpěje, které se řinuly po vestě generace, nejsou krev, nýbrž limonáda. Tvrdili jsme, že tato generace má na tváři lehký žal, hluboký v srdci smích. Tedy totéž, k čemu nyní cestou sebepoznání došel p. Seifert. Myslím, že těmi slovy charakterisoval velmi dobře svou knížku. Jest v ní lehký žal mládí a hluboký smích mládí.

Je všeobecně známo, s jakým programem zahajoval Devětsil svou dráhu. Byl to program marxismu, sociálnosti, kolektivnosti, tendenčního a proletářského umění. Hoši, kteří právě překročili dvacátý rok, představovali si, že vloží svou měkoučkou ruku do mozolné dlaně dělníkovy. Psali básně, v nichž se v různých obměnách opakovala myšlenka: »komunistický manifest, ten se mně velmi líbí«. Ohlašovali příchod úplně nového světa, starší generaci prohlásili za zcela prohnilou a měšťáckou, v mysli se bavili stavěním barikádek a vyslovili dokonce tvrdou větu: kdo nám nerozumí, má čas zemříti.

Málokdy byl literární program uveden s tak velkým rámusem, málokdy bylo na jeho základě popraveno tolik lidí a málokdy, jak nyní vidíme, byl program v tak krátké době tak úplně opuštěn. Dnes věru Alois Jirásek více vyhovuje ideám starého programu Devětsilu než na př. p. Seifert. Figurky dělníků a dělnic byly sebrány a zavřeny do krabice, domečky z periferie a tovární komíny, které nikdy nechyběly v básních staršího data, byly uklizeny, tovární dým, jehož pach básníci Devětsilu s oblibou a programově rozšiřovali, byl zahnán vůní Eau de Cologne, barikády byly rozebrány a mladí básníci z nich odnesli své pohovky zase domů. Členové Devětsilu, krátce řečeno, nakašlali na Jugendeselei a uchýlili se do háje hrát na šalmaj. Pan Seifert ve své nové knížce není už o nic více marxistický než fialka, nevyjadřuje více sociálních hodnot než kytara a není více revoluční než zamilovaný novomanžel. Kde dříve poskakovalo devět sil, tam nyní devět hvězd září nad devíti vzdechy. Sociální ideje ustoupily lyrice nejsubjektivnější, figurky dělníků byly nahraženy figurkami tanečnic a láska dělníkova láskou básníkovou. Obyčejně se musíme přestrojit, chceme-li chodit jako harlekýni. Tito mladí lidé však musí se zbavit přestrojení a setřít šminku, chtějí-li se objevit co harlekýni: neboť jsou jimi ve skutečnosti a nejraději zpívají písničku u nohou Kolombiny. Seifert nyní praví:

> »Což mohu vyprávět dívkám o hrůzách a světové válce?
> At sama historie maluje obraz.«

To znamená, že svěřili staré úkoly Devětsilu historii a sami obrátili oči jinam:

> »A zatím na křehkých rovnoběžkách země
> HISTORIE
> stoletý břečtan se vine
> — — — — — — — — — — —
> Ale poesie
> medový měsíc kape sladké šťávy
> do kalichů květin.«

At děje se cokoliv, oni obracejí se k poesii. Jest to odvrat od občanství k básnictví. Ve starém programu Devětsilu položil politický agitátor patu na šíji básníkovu. V novém programu Devětsilu se nám naopak zdá, že bylo až příliš dovoleno, aby křehoučký básník vyhodil občana s jeho starostmi ze dveří. Sotva se dohodneme úplně. Dříve nám vynadali, že jsme nechtěli zcela uznati jejich revoluci. Nyní nám patrně vynadají, že nemůžeme zcela souhlasiti s jejich světem unylých leknínů a medových měsíců. Pan dr. Hilar psal zde nedávno o návratu doby k biedermayeru: abychom podepřeli jeho thesi, mohli bychom jako doklad citovati typ básníky, kteří včera opěvovali vztah dělníka a ovzduší barikád a dnes obratem zpívají o hvězdách ve vodě.

Nový směr básníků z Devětsilu má svou theorii, které se zatím říká poetism. Vlastní podstatu poetismu, zdá se mi, vyjádřil p. Seifert v této knížce jedinou větou: »Všechny věci jsou na světě krásné.« Poetismus je vidění světa, přetékajícího poetickými šťávami. Pokud se pamatuji, napsali naši poetisté jednou theoretický článek, ve kterém tvrdili něco jako že se už nevyplácí psáti a že možno tvořiti poesii prostě tím, že si sedneme do kavárny nebo jdeme na procházku. Tomuto názoru nemohu odepříti všechen souhlas. Život lidský je beze vší pochyby poetický, dovedeme-li se na něj řádně podívati. Koketujeme-li s krásnou ženou, tvoříme krátkou lyrickou báseň. Díváme-li se na květinu, je to kus poesie popisné. Nemáme-li peněz, je to elegické distichon. Oženíme-li se, píšeme na vlastní kůži hru ze života o třech jednáních. Život člověka od dětství do stáří je obyčejně epos, které by mohlo býti napsáno v hexametrech. A sedneme-li si na chvíli na záchod, stvoříme tím kratičký cynický epigram. Vadou této životní poesie jest, že není trvalá a že nezachovává po sobě památek. Proto nelze očekávati, že by lidé,

*) Jar. Seifert: »Na vlnách T. S. F.«. Nákl. Václ. Petra v Praze.

přes tyto poetické možnosti vlastního života, se vzdali úplně psaní knih. Také p. Seifert touží, aby jeho city byly zachovány po nějakou dobu a aby vytvořil trvalejší dílo poetické, než může býti utvořeno sezením v kavárně. Proto vydal zase knížku veršů, ač to snad může býti považováno za zastaralý poetický způsob.

Nevadí mi, že pojem poetismu byl sem přivezen z Francie. Je to básnický způsob, který dovede velmi dobře vyjádřiti záviděníhodný duševní stav mladých lidí v kterékoli zemi. Tento přetékající lyrismus, v němž i smutek je medový a sametový, je přirozenou mateřštinou všech mladých lidí se svěžími a neomrzelými smysly, které chtivě se vrhají na dojmy jako piják na alkohol. Co psal p. Seifert dříve, to byla většinou maska, něco, čemu se naučil nebo co si vymyslil. Jeho nová knížka je však pravá, nevyvratitelná poesie mládí. Odhodlal se býti tím, čím jest. Nehodlám překážeti žádnému druhu upřímnosti. Co píše Seifert nyní, je poesie hlubokého štěstí mládí, štěstí druhu převahou smyslového. V mládí dovedou nás dojmy utěšiti nad vším, a je-li nám kolem dvaceti, dovede v nás i měsíc, stoupající po nebi, vzbuditi pocit osobního štěstí. Seifert je zatím šťasten jako novomanžel, neboť je, jako každý mladý člověk, novomanželem v poměru k světu a prožívá právě líbánky. Ne nadarmo nazval část své knihy »Svatební cesta«; mladý básník a novomanžel jsou si příbuzni v pocitech a někdy i v milé pošetilosti.

První báseň v knížce je věnována Apollinairovi, jakožto otci tohoto básnického směru. Ale tento básnický směr má i svého děda. Čteme-li některé stránky Seifertovy, říkáme si: drahý Petře Altenbergu, hle, vaši vnukové! Všechny podstatné vlastnosti poetismu byly již obsaženy v krátkých básních v prose tohoto šedivého vídeňského bohéma. Chtěl bych říci, že tu není nic, co by již nebylo v Altenbergovi. Totéž okouzlení světem a drobnými fakty. Krátké »lyrické anekdoty«, které s takovou oblibou píše Seifert, jsou vynálezem Altenbergovým. Říkával tomu, že podává »vola v tvgléku,« že v několika řádcích podává výtažky velkých věcí. Seifert ve svých tvglících nerozpouští většinou více než kuřátko. Ale některé jeho lyrické anekdoty jsou dobré. Na př. o Napoleonovi:

Má dýmka Gambier mě strašně baví
Má z hlavy císaře legrační hlavičku
Dobrý den, slavný císaři!
Už se ti vykouřilo z hlavy být pánem světa?

Nebo, nejhezčí z nich, »Útěcha«:

Slečno, slečno, vy se mračíte
že po celý den vám pršelo
co by měla říkat támhle ta malá jepice
které pršelo po celý život?

Básníci druhu p. Seifertova musí pamatovati na zadní kolečka a na to, co bude, až je opustí mládí, které je dnes jejich největším půvabem. Víme už z Altenberga, jaký rozměr a jaké možnosti má ta poesie, které se dnes říká poetismus. Zatím se p. Seifert oddává nezastřeně svým chutím, které často bývají chlapecké. Je to poněkud cukrářská poesie, a mnoho metafor je vybráno z cukrářského a lahůdkářského krámu. Tušíme za tím mladý mlsný jazyk. Jeho básně jsou plny ananasů (někdy pro zvýšení delikátnosti zmrzlých), banánů, větrových bonbonů, a »cukrář Láska dělá z vanilky zmrzlinu«, místo sněhu je na střechách domů »sladká zmrzlina«. Zdá se, že p. Seifert rád jí. Když dříve psal o dělnících, dal na srozuměnou, že podniknou revoluci, aby také mohli jísti vepřovou a ementálský sýr. Nepovažuji tu báseň za tak špatnou a ostudnou, za jakou byla vyhlášena. Odpovídá to celkem historickému materialismu. Nyní se chuti p. Seifertovy, o nichž je v knížce dáno na srozuměnou daleko více než o ideích, se zjemnily a obracejí k mlsům. Mládí má svá práva. Někdy jeho chuť nabývá náruživosti, která není bez básnické síly:

Umírám žízní slečno Muguet
a vy mně nepovíte
jak chutnávalo asi víno v Kartagině.

Kolumbova úloha v této knížce je redukována na to, že umožnil p. Seifertovi kouřiti cigarety, objeviv Ameriku.

Mládí ode vždy říká věci spíše intensivně než jasně, a není věru ctižádostí této poesie vyjadřovati myšlenky přesně. Blíží se spíše hudbě.

Kam odplul ten prapor na stožáru červené lodi
a proč je kotva znakem naděje když mě tak smutno je tu
a mrtvou tanečnici ta píseň neprobudí?

V tom, civilně měřeno, není příliš mnoho zřejmého smyslu, ač jinak tato směť neurčitých pocitů a neurčité touhy je velmi charakteristická pro biologický stav mládí. »Šumivá limonáda hvězd přetéká na zem«: to je asi charakteristika této poesie. Čteme-li ji, vzpomínáme na chvíle usínání: jako v polospánku řadí se tu k sobě věci poněkud nesouvisle. Nedostatek interpunkce k tomu přispívá. Zakládám si na tom, že jsem pochopil problém německých reparací, což je snad nejobtížnější a nejzmotanější problém posledních desíti let. Musím se však přiznati, že v Seifertových básních nechápu vždy úplně, jak jedna věta patří k druhé, proč je tu pojednou ten obraz a ne nějaký jiný, proč z čista jasna se objeví jakási baletka, která v železných větvích hraje na kytaru. Jsou to patrně pozůstatky symbolismu, slova, která nechtějí býti brána doslova. Moře, město, skála znamenají tu bůh ví co. Proto všude, kde Seifert hodlá něco popsati, vylíčiti, jako třeba Paříž nebo Marseille, je to nejasné a rozplizlé. Škoda, neboť zdá se, není bez daru názornosti, když praví: »už k oknu přišla bledá hvězda«, nebo když líčí podzim v parku:

Hle, Archimedes kreslí kruhy v písku,
lehký déšť padá na proud vodotrysku.

Nemohu zamlčeti, že leckterá věta tu zní jako: koukaje z okna kopla ho kráva. Nemyslím, že by básnická volnost řeči směla jíti tak daleko. Jinde se sypou slova nesouvisle jako z »rozbité desky gramofonu«, jak sám praví na jednom místě. Doufám, že jeho příští vývoj půjde směrem k větší jasnosti. Máme-li co říci, tedy to řekněme pořádně.

Pan Seifert se také ještě zcela nezbavil zlozvyků z romantické doby básnictví a je puzen vyhledávati věci lkající. Zdá se, že se jednou díval přes plot na partii tenisu. Nedovede však o ní říci nic jiného než zmínku o »lkajících strunách raket«. U starších bás-

níků neustále lkaly struny piana, p. Seifert se už za to stydí, poněvadž však myslí, že k řádné poesii za všech okolností patří lkaní, dává zalkat aspoň raketám. Kdyby sám hrál tenis, pochopil by, že v té hře jest zcela něco jiného podstatné než lkající struny raket. Tak Seifert leckdy spojuje nový svět se starými básnickými zvyky: do lodního šroubu vždy se u něho zamotají lekníny. Tak spojuje starou dobu s novou: má sice lodní šroub, jako futuristé, ale i lekníny, jako nejstarší a nejplačtivější romantičtí básníci. To je skoro podobné kompromisu. Není nad chytrost.

Zmínky zaslouží hříčky, které p. Seifert provádí s pomocí tiskárny. Jeho básně jsou sázeny asi dvaceti různými typy písmen, někdy i písmem, které by se vyjímalo dobře na plakátě. K rekvisitám této poesie patří i rebus a mapka Ameriky. V podstatě je to vliv moderního plakátu. To jest pošetilý názor, že by tiskárna mohla zvyšovati poetičnost. Jedna z lyrických anekdot p. Seifertových zní:

ČTVERÁK — **ŠTĚSTÍ**

ČTVERÁK — **ŠTĚSTÍ**

ČTVERÁK — **ŠTĚSTÍ**

Což znamená: čím větší čtverák, tím větší štěstí. Tímto způsobem daly by se psáti i kritiky:

TISKÁRNA — **POESIE**

TISKÁRNA — **POESIE**

TISKÁRNA — **POESIE**

Což znamená: čím větší tiskárna, tím větší poesie. Čím více a různějších písmen má tiskárna, tím lépe pro básníka. Tento názor nezasluhuje sympatií. Velmi chladně se dívám také na válku, kterou p. Seifert po způsobu jiných vyhlásil interpunkci a velkým písmenům. Jest to celé hnutí, a už i p. K. St. Neumann, který musí býti při všem, se změnil v jakéhosi nového k. st. neumanna. Nerozumím dosti dobře cílům této války. Výhody interpunkce pro srozumitelnost nelze podceňovati. Ale, není-liž pravda, až si odbudeme tuto periodu, vrátíme se zase k tečkám a čárkám, když poznáme, že tím neutrpí naše poetická síla? Byla by to malá poesie, kdyby se musila bát, že zakopne o tečku nebo čárku.

Nechci skončiti, aniž bych dal výraz svému přesvědčení, že p. Seifert je skutečný básník. »Svatební cesta« v této sbírce je báseň podivuhodného kouzla a lyričnosti, asi nejryzejší z toho, co se dnes píše. Z české literatury je p. Seifert nejblíže Karlu Tomanovi. To znamená, že by měl býti pamětliv mezí svého nadání, jako je jich pamětliv právě Karel Toman, a nevykračovati si v přestrojení a nenutiti se do úloh, jež mu musí býti cizí. To nikdy neslouží básníkovi k dobrému.

—*fp.*—

Život a instituce

Ctibor Blattný:

Holandsko čili Západ a střed.

Pouhých 1000 km od Prahy, tedy tolik jako odtud do nejvýchodnějšího kraje Podkarpatské Rusi: tam nejčistší západ, zde nejryzejší východ. Tam kultura, zde primitivismus.

Ale tak jsme nechtěli začít. Chtěli jsme začít tím, co nám všem je nejbližší, ano, ať se snad tím moralisté pohoršují jak chtějí: jídlem. Neboť řekneš-li Holandsko, ozve se ti slovo jídlo. Mnoho a dobrého jídla. Ale v tom je malý omyl poutníků z prvotřídních hotelů a na krátko v této zaslíbené zemi. Břicho Evropy je v jejím srdci, v Čechách, kde se jí rafinovaně, těžce a složitě, kde se masa vypékají a míchají s nejlahodnějšími vůněmi, kde se smetana z pouhého požitkářství šlehá a pojídá pro radost jazyka, kde se scházejí žaludeční poklady z celého světa, ať jsou to sýry nebo pomeranče. Ale v Holandsku se jí mnoho, dobře, vydatně a zdravě: proto tu také nepotkáš tolik břich na všech cestách, tolik ledvinitých obličejů a neforemných žen. Sýr, mléko, vajíčka, cukr, káva, čaj, masa krvavá neb napolo syrová, ryby, syrová uzenina, bílý chléb, to je skoro vše. O alkoholu až později. Jednoduchost bratřící se se sportem a těly dobře vypěstěnými, chladným rozumem a krví nevzpěněnou, cílevědomou. To je Holandsko v jídlech a i jinde. Rozdělení dle severního polárního kruhu jídelního lístku: kruh daný protestantismem, táhne se po hranicích Belgie a severním Německem. Co na sever od něho, to vše jí oběd večer a v poledne přesnídávku, jí aby bylo živo, třeba dobře. Co na jih, to obědvá v poledne, večeří večer, jí aby si pochutnalo, třeba někdy špatně.

Nepotkal jsem žádného Holanďana = Vláma ze 16.—17. století, leda na obrazech. Tam často pil, nemírně se veselil a užíval nejlepších darů přírody. Byl i, smíme-li věřit malířům, tlustší než za našich dob, nejezdil na kole a tvářil se velmi často laškovně. Stálo by to za to, zeptat se ho při setkání, proč nechal toho bujného života, proč jí kuřata jen o velké svátky a místo alkoholu pije čaj. (I dospělí muži pijí zde všeobecně čaj s mlékem!) Jistě by odpověděl, že neví proč, že za své děti nemůže.

A tuhletu velmi bujnou veselost potkáš už jen o posvícení, Kerkdag! kdy se peče na dlouhá prkna a kdyby starý Brueghel žil, jistě by maloval. Krev ale nevychladla — proudí jenom určitým proudem. Protestantismus vykonal tu jedno z nejlepších svých děl. Kde v Německu narazil na protestanty z povolání a od přirozenosti, setkal se v Holandsku s Brueghelovými sedláky. Dnešní Holanďan, ať je katolík nebo protestant, je jeden a týž.

Víme, jak ošidné je pronášeti úsudek o celém národě. Nuže ale, není-li nám zárukou správnosti úsudku zjev, že čaj tu téměř úplně vytlačil alkohol? Nebyla to jen ohromná propaganda, která tomuhle nápoji (je ostatně všude výborný a vaří se velmi silný) pomohla v Holandsku na nohy a zahnala skoro úplně všelijaké ty Pilsner Biery a Münchner Biery (pouze barvou se shodují se svými pravými jmenovci, pravé plzeňské jmenuje se Urquell, aby bylo patrno, že je z Čech), byla to, a snad hlavně, i nepotřeba alkoholu,

nepotřeba tohoto téměř překotného vzrušování. Alkohol, to je revoluce. Obého tady není. Tu je země pokroku a blahobytu sama od sebe.

Nikde na světě neuvidíš tolik tabulek s nápisem »verboden« až do toho »verboden te wateren«, připevněného na každém druhém kostele. Tabulek spousta, ale nikdo, na štěstí, si jich nevšímá. Vše jde svým řádem jaksi samo, bez dirigenta, královna je královna a liberalismus se navzájem nepobíjí. Velká vášeň Holanďanů: náboženství. Že z nás se narodil Komenský, je pro protestanty největším a nejlepším faktem dějin. Celé Holandsko rozděleno je na dva tábory: katolický, menšinový, výbojnější, méně pokorný, obsadil většinu ministerstev, vláda katolická; a evangelický, který je nespokojen spíše uvnitř. Tím okkupovány i strany; není jich dle zaměstnání, jsou katolíci a protestanti. Malý zlomek tvoří sociální demokraté se svým orgánem Het Volk, velmi mírného růžového zabarvení. Agrární strana, která by zde, dík velikému počtu příslušníků agrárního stavu, měla zajisté značnou váhu, neexistuje ani jménem. Výsledky se jeví: Holandsko, jedna z nejagrárnějších zemí v Evropě, země, v níž zemědělci a zahradníci proslavili slávu svého zaměstnání a velikým vývozem svých produktů drží státní pokladnu, nemá svého samostatného ministerstva zemědělství, agendu tuto obstarává pouze department v ministerstvu vnitra.

Nezapomínejme ale, že to je síla tradice, toto rozdělení národa na kříž a kalich. Dobré důsledky tradice jsou, chceme-li, tyto: úcta před domovem, zahradou, stromy, prací, stářím, vkus, kultura a zdraví; láska k věcem prostým a čistým. K pořádku a čistotě až píchá do očí a bolí: vždyť tady myjí se kartáči i ulice! Není to jen vnější známka této úpravnosti, je to i vyjádření povahy Holanďanovy: úpravnost a pořádek vládne i tam. Možná, řekneme, někdy i za každou cenu. Nepořádku není nikde. Ne že by bylo třeba vtloukati řád, ale je vzorem, dán je již povahou a životem. Snad i tu má původ tolerance: ke každému, ať je to israelita, jakýkoli cizinec nebo kaiser Vilém.

Pořádek, to je konec konců pohodlí. Nám už zde ve středu i na východě Evropy stalo se nesčíslněkrát, že jsme hledali založenou věc, ztratili mnoho času a pak k ničemu nebyla. V psacím stole Holanďanů a v jejich duševní dílně tomu tak není. Jedna věc sleduje za druhou, tak jak leží v zásuvkách, skoků není a také ne přehmatů, je to tedy pokrok, třeba někdy velmi pomalý. Tam, kde východ zasáhl na plno, je tu klidno.

Mluvili jsme o stranách. Ať se o nich soudí jak chce, jsou přece výrazem národních myšlenek, snah, atd., každé dítě u nás vám to řekne. Nejmohutnější částí národa jsou v Holandsku zemědělci a jejich odstíny: sadaři a zahradníci. I sadaři i zahradníci cítí se příslušníky zemědělců: nitrný vliv půdy velmi patrný. Neboť celá země je vlastně jedinou velikou zahradou. Rolníků v našem slova smyslu je tu velmi málo. Úrodná půda a její vytěžení, obhospodařování ponejvíce jedinou rodinou a využití všech moderních prostředků dovoluje rolníkům slušně se obživit — ač rozpětí mezi cenami zemědělských a průmyslových produktů je daleko vyšší než u nás — na několikahektarových statcích. V celé zemi není mnoho statků nad 20 ha, pouze v jižní části země a ty patří Belgům. Po rozlehlých polích, jak jsou u nás a jinde v středoevropských zemích, se stýská. I v tom podobá se Holandsko Anglii a úplně liší se od Belgie a hlavně její střední části, kde počíná latinská rasa. Zemědělství toť zde zahradnictví — místo okrasných rostlin pěstuje brambory.

Nemajíce nadání sdružovati se politicky — je to výhodou nebo nevýhodou? — mají holandští zemědělci — a nejen oni — neobyčejnou schopnost sdružovati se odborářsky. Družstva, veliká družstva, kvetou tu tak, jako snad málokde jinde. Jednotlivec není vůči nim ničím, družstva však disponují penězi, zúčastní se dobrovolně a obětavě podniků státních — škol, výzkumných ústavů a mnohých jiných. Družstevnictví a jeho účast ve státním životě je tu přímo massovým hnutím, hnutím po léta připravovaným a vypracovávaným západním socialismem, smíme-li toho slova o Západě užíti. Jména mizí, nepotkáme se s nimi, jsou to jen osoby pomyslné. Družstevnictví je tu nejmarkantnějším znakem vývoje.

Jak se má věc s lidmi z půdy vytrženými, s dělníky a s lidmi v městech pracujícími? Ti, kdož pracují rukama, pracují rukama. Jiným ne. Organisováni jsou nebo nejsou. Velmi často nejsou. Nebo i u strany lidové — katolické. Nicméně značná část organisována je u sociálně demokratické strany. Organisace má začasté i zde ráz společenský — rys to u Holanďanů vyvinutý v nejvyšší míře. V malých městečkách potkáš dělnický dům — třeba přiznati, že bývá často nejméně hezký ze všech a vystavěn v kasárnickém slohu: ponurý dojem zvyšuje ještě obvyklá zde stavba ze surových, neomítnutých, nahých a malých cihel. Takový dům s velikými okny, s čítárnou a umytým chodníkem, nápadný vůči individualisticky úhledným, výstavným, zahradou obklopeným, krátce dokonalým domům a vilám jednotlivých rodin. Toto shromaditště neodpovídá jaksi duchu země, v níž žije přece mnoho lidí na vlastní pěst a bez dorozumění s druhými. Je to vpád východu, ale ani tomu se zde nedaří: je zdejší socialismus velmi mírný. Též prospěšné podmínky mu chybí — není zde mnoho bezzemků, ani tolik materiálu — dělnictva je poměrně malé procento. Nemá-li zde sociální demokracie dobrých podmínek, tím méně a vůbec ne bolševismus. Slyšel jsem vtip, že veliké háky na průčelí všech domů ve velkých městech, v Haagu, Amsterdamu a jinde jsou tu proto, aby bylo kde věšet pány domácí. Vtip rozhodně špatný, neboť není nikoho, kdo by je věšel. Konečně by většina lidí musela pověsit sama sebe, neboť skoro každý druhý majitel rodiny je i majitelem většího či menšího domu.

Tak je tomu i u dělnictva. Po našem se tomu říká blahobyt: mít svůj barák, ne však v onom kasárnickém slohu dělnických kolonií, které jsou naším paskvilem na samostatný domov, kde těžko co najdeš mimo šňůru na prádlo a špinavou kuchyni. Mít svůj domek s několika obytnými místnostmi, s hallou a zahradou s jiřinami a růžemi.

Jaké jsou jinak poměry městského dělnictva? Dle slov samotných domorodců před válkou pracovalo, jen aby žilo. Za války (neutrálové) a po válce daří se mu lépe — třeba se Holandsko topilo ve zlaté krisi — z těchto posledních dob datují se teprve reformy: nemocenské a úrazové pojištění je od včerejška, o starobním pojištění se nikomu ani nesní. Nezaměstnaných je dost. Stát peněz nemá anebo příliš těžké: nic tam nelze koupit. Úžasná drahota. 10%ní restrikce státních zaměstnanců odbyta přede dvěma roky. Na štěstí byly tu kolonie, i ty jsou nyní zacpány. Produkci půdy lze ještě stupňovat: dosti velká část země leží ještě ladem; společnosti kupují tuto půdu a prová-

ději pozemkovou reformu na soukromé basi. Všechno podnikání je tu vůbec soukromé — náš stát se svým zasahováním do soukromého podnikání připadá jim útvarem socialistickým. Válka zde nebyla a též ne jí přivoděné poměry. Bytová nouze překonána. Ostatně většinu o tom, co postihlo za války a po válce nás, slyší zde jako pohádku. Půda je drahá. A tak obrací se pozornost k průmyslu, dosud zde málo vyvinutému. Přádelny, továrny na umělé hedvábí, cukrovary, železárny se zřizují, proud dělnictva opouští půdu a jde do továren, které, pracujíce nejmodernějšími metodami, mohou vydělávati. Ostatně pro dovoz zbývá tu velké pole, bohužel částečně a v některých oborech úplně obsazené Anglií a Německem. Konkurence možna pro nás ve skle, kůžích, strojích, porcelánu; v ovoci, sladu, pivu, ba i v cukru, ač plocha cukrovce věnovaná značně v posledních letech stoupla a výnosy docilované jsou veliké a spotřeba hradí se z části i dováženým cukrem třtinovým.

Holandský obchod? Je třeba o něm ztrácet slov? Charakteristický je nářek loďařů. Přístavy, tato srdce holandského obchodu, nejsou v plném provozu: důsledek příliš těžké valuty.

Výkonnost dělnictva ať rukou či duchem je dobrá. Práce zdá se nám pomalá. Není tu těch neúčelných pohybů ať rukou či myslí, kterými oplýváme a které nás nutí pracovat mnoho a dlouho. Taylorismus však by tu měl i neměl dosti práce. Měl by ji tam, kde jde o staré nástroje a staré methody. Je jich málo: konservativně udržely se ojediněle v některých odvětvích, na př. v zemědělství. I holandské pověstné větrné mlýny k nim částečně patří. Ale jinak nové metody, západní, americké, anglické i holandské ujaly se tu silně a jsou plně využívány v zemědělství, průmyslu i ve vědě. Člověk našinec by v tom rád chtěl odkrýti nějaký švindl. Nedaří se to. Nakonec přece musíš přiznat, že se tu pracuje výborně a zdatně, a že práce postupuje a netočí se do kola, dílo že se daří. Pracovat 6—7 hodin denně při větší výkonnosti! Ale i jídlo podstatné a výživné, to je ostatně velkým heslem v Holandsku — k tomu pomáhá. Vidíš rozvážnou práci a fantastický a přece brzo uskutečněný plán obehnání hrázemi a vysušení celého kusu moře — Zuider-See, vidíš úžasný a duchaplně konstruovaný boj (zvláštní ministerstvo pro vodu o něj pečuje) plemene proti moři — vyčerpávání vody a odvádění její až k moři po hrázích a přečerpávání její zpět do moře, boj o zúrodnění kolonií a skvělé výsledky holandské vědy. Vše je vypracováno úplně pohodlně.

Pohodlí, tento jediný, jedinečný, nebo chceme-li, alespoň upřímně, největší cíl lidského života — kdo by si nepřál lenošit! — je tu hybnou pákou všeho podnikání a to dokonce uvědomělou; nikdo se za ni nestydí. Nepředstírají se bůhvíjaké věci pro to, co lidsky znamená zpříjemnit sobě i jiným život na zemi. Jak jsou Holanďané srdeční, tak jsou i upřímní a nestrojení. Nelžou, nepodvádějí, nechtějí ani překážeti druhým, aby si svoje pohodlí zřídili jak chtějí. Jsou poctiví. Jezdí na kole s takovou vášní ne proto, aby byli dříve v práci, ale aby si neunavili nohy. A tabulky s nápisy: verboden dávají jen proto, aby si uklidnili svědomí.

Zadíváš-li se zblízka, uvidíš i vlastní toho příčinu. Je to veliká propast mezi inteligencí — řekněme mezi majetnými vrstvami jměním nebo kulturou a vrstvami na tyto statky nemajetnými. Je to do jisté míry prodloužení středověku. Řekl jsem již o tradici: nuže, zde je tato tradice vyslovena nejzřetelněji. Není téměř slýcháno, aby z jedné kasty přestoupil tu člověk do druhé — tak ostře jsou tu taženy hranice. Vše, co se vymyká usedlému měšťanskému životu, je v těchto kruzích nevítané: ať jsou to myšlenky o nedemokratičnosti, mesaliance, ať manželství, v nichž muž i žena vydělávají. A je tu — což je nejpodivnější — spokojenost na obou stranách. Dostatečná vrstva inteligence utvořena — protiváha její ve vrstvě pracující rukama. Je to asi starší a plnější stadium vývoje než u nás. Nebo demokratickou spásu přinášíme my, Slované?

Této vrstvě vrozena je inteligence od řady generací. Je tu tedy kultura velká a myslím, že u nás velmi často marně bys ji hledal. Kultura značící se především v chápavosti ve věcech vědních, v neobyčejném smyslu pro krásno v umění, třeba tu tradice zapustila silně své kořeny. Vzdělání školské jde právě tímto směrem: je hravější, nenutí děti ani dorostlé, aby se naučili tolik kvantitativně (jako je to u nás), ale ptá se otázkou jak? ať na školách obecných, ať lyceích (gymnasiích), vysokých školách státních nebo obecních (universita v Amsterdamu). Neučí se spoustě poznatků, ale jak do nich vniknouti. Cestu k tomu vidí důvodně i v řečech: učí se angličině, němčině, francouzštině. Inteligent mluví alespoň třemi řečmi. Majíc tuto metodu, vychovává škola spíše odborníky než povšechné vzdělance: ten, kdo byl na západě, řekne jistě, že je tak lépe, než dosíci všeobecného a k tomu často ještě nízkého niveau vzdělání. Výsledky jsou velmi dobré: Méně vysokoškolsky vzdělané inteligence, jejich místo může však zde přečasto zastávat člověk i s nižším školským vzděláním.

Mluvili jsme o kultuře. Nuže znalost starého umění patří k ní na prvním místě. Je tu však i vzácné porozumění pro umění nové, živé. Jen tak možno si vysvětlit, že bez úsměšků a bez pohrdání byl tu přijat takový van Gogh a byli a jsou přijímáni moderní architekti v čele s Berlagem, že vedle Beethovena a Mahlera hrán a poslouchán je s nadšením i Stravinskij. Nejvíce ovšem architektura. Holandsko změnilo se tak dík velmi četným moderním architektům v zemi vytouženou. Pomohlo tomu zajisté pohodlí — krásný byt zde na zemi, jehož si Holanďané, lidé rodinní i společenští, váží nesmírně. Zem je poseta moderními, často velmi smělými architekturami, slynoucími krásou i praktičností: purismus, řešení prostoru je tu naprosto dokonalé.

Střízlivost Holanďanů nutí je, velké dobyvatele, zavésti moderní metody pracovní i do velikých kolonií. Ty tímto způsobem zvolna úplně přivtělují se k mateřské zemi. Moře, starý dobrodinec Holanďanů, není tu rozlukou, ale pojítkem.

Střízlivost: noční život, hlavně sobotní, je velmi prostý. Prostituce mizivá. Opilci vzácností. A zájezdy operetních vídeňských souborů nemají dlouhého trvání.

Že by byli Holanďané bez vášně a fantasie? Bylo by to lží říci. Je tu nesmírně mnoho skvělých, pohnutých plodů, odboj námořníků, dravá síla loďařů a činorodost vysokého stylu. Je tu šťastný svár i splynutí dobrých, lhostejných i špatných vlastností. A je tu bohatství. Žití snadné i nesnadné. Neboť se tu topí ve zlatě a odlehčení v tomto směru pokládala by tato zem za velmi blahodárné.

Doba a lidé

Karel Čapek:

Aby se to nepletlo.

I.

Drahý K. H. Hilar psal zde nedávno o mé touze býti hasičem. Dobrá, býti hasičem není špatné povolání; řekl bych dokonce, že je epičtější, než býti uctívačem ohně. Avšak býti hasičem někdy zavazuje na příklad hasit, co tě nepálí; z toho důvodu chtěl bych dnes polít velmi malý a bledě červený, spíše jaksi narůžovělý ohýnek, který mne naprosto nepálí, neboť se týká jiné farnosti než mé; soudím-li správně, týká se patrně redaktora tohoto listu, jeho lulky a některých jeho jiných názorů, o nichž psal nějaký pan V. Kovář v Národním Osvobození. Nenapadá mne, abych se ujímal redaktora tohoto listu proti mínění, že je »pán poněkud starší, rozhodně přes třicet«, že »jeho obličej kromě trochu povýšenecké blaseovanosti k snahám a bojům obyčejných lidí charakterisuje dýmka, která se drží v koutku úst«, že prý »obdivuje své bábovky«, že je »laudator temporis acti«, ne-li dokonce reakcionář, že »má na mysli člověka minulosti« a že je zkrátka »měšťáček mezinárodní ražby, kryjící své sklony k minulosti a k duševnímu pohodlí leskle duchaplnými frázemi«. Jak patrno, cituji to vše se špatně skrývanou přátelskou škodolibostí, a ponechávám potrefeného jeho dýmce a jeho duševnímu pohodlí; avšak rád bych za touto zábavnou podobiznou objevil rysy jejího autora, pana V. Kováře, mně osobně dosud neznámého; jsou to rysy jaksi až tuze typické a zdomácnělé. Citovaný článek o něm nepovídá mnoho positivního, leda že podle něho »otázka dneška je boj dvou světů, starého a mladého, bohatých a chudých«, a že svou sympatii je »muž dneška, usilující o lepší zítřek«; troufám si soudit, že se velmi temperamentně hlásí k světu mladému, ku korouhvi socialistické a jedním slovem holduje zásadnímu, tak říkajíc Rádlovskému pokrokářství. To vše je velmi pěkné a nemíním tyto ideály podrývat; ale zaráží mne jen jedna okolnost: je to nestoudný nárok na hodnost »muže dneška, jenž usiluje o lepší zítřek«, — nárok založený prostě na tom, že si někdo vypůjčí pokrokové zásady a veze se na nich zadarmo k lepšímu zítřku. Opravdu, takhle je velmi pohodlné být »mužem dneška«; je velmi pohodlné nebýt měšťáčkem: stačí odpřísáhnout několik obecných vět, a hle, jsi v prvním šiku, jsi vývojový, jsi dnešní, jsi zítřejší, jsi mladý, jsi výbojný; a v téže chvíli se můžeš se svrchovaným opovržením a odporem ohlédnout na ubohé měšťácké, zabedněné, pohodlné dušičky, které jistým zneužitím své mozkové funkce došly k názorům poněkud odlišným a méně hromadným.

Znám poněkud některé náruživé reakcionáře, jako je dejme tomu Belloc nebo Chesterton; nemohu se zbavit dojmu, že to jsou »mužové dneška, usilující o lepší zítřek«. Znám naopak náruživé pokrokáře, jako je Wells nebo Shaw, a dal bych ruku do ohně za to, že to jsou mužové dneška, usilující o lepší zítřek. Není mi dobře známo, jakých politických názorů je stařeček Edison nebo pan Niels Bohr; ale mám silně za to, že to jsou mužové dneška, usilující o lepší zítřek. Snad i pan V. Kovář je muž dneška, usilující o lepší zítřek; ale bude mu ještě velmi mnoho pracovat a myslet méně heslovitě, než to bude jasno. V tomto užití slova je opravdu značně těžké být mužem dneška a usilovat o lepší zítřek; znamená to především něco vykonat, něco vymyslet, nějak zvýšit úroveň života, ať je to na kterékoli straně. Na špici vývoje jsou pořád ještě lidé, kteří něco podávají a realisují ve výkonu, a nikoli lidé, kteří jen žvaní o novém světě a lepším zítřku. Pan V. Kovář je z těch nejmenších u nás, kdo si tyto věci plete a kdo se vývojově legitimuje pokrokovostí svých obecných hesel. Je-li pokrok něco více než jalové slovo — a tomu chci věřit, pak v jeho prvních řadách nejsou lidé s nějakým mot d'ordre v ústech, nýbrž mužové s nástroji práce v rukou a s nějakým vykonaným dílem za sebou. Nový svět není ten, o kterém se chlapecky horuje, ale ten, který se bez ustání dělá. Muž zítřka je člověk, kterého dnešek zastihuje skloněného nad dílem; nad dílem, kterým se něco činně dobývá nebo zvyšuje. Muž zítřka studuje historii nebo experimentuje s morčaty nebo organisuje výrobu bot nebo dláždí ulici lépe než se dláždila včera, nebo dělá cokoliv jiného určitě pojmenovatelného; býti mužem, natož býti mužem zítřka, není věcí programu nebo názoru, nýbrž jisté schopnosti. Aby se to tedy nepletlo.

II.

A nyní jest mi zaliti ohýnek, který jsem rozžehl sám; nerad bych totiž, aby si na něm ohříval svůj hrnéček někdo, na jehož polévce mám pramalý zájem. Poněkud jsem se podivil, když jsem v neděli našel v Lidových Listech tučný titul »Karla Čapka chvála katolicismu«. Byl jsem zvědav, ocituje-li tam pan dr. Josef Doležal mé skromné náhledy o politické neřesti klerikalismu; opomenul to učiniti, ale za to neopomenul se zabývati prapodstatou mé kulturní duše. Učinil v ní týž objev, jako učinili na příklad komunisté: že je to duše typicky buržoasní. Jsem tedy tvor zatuchle měšťácký, protože z jistých důvodů nejsem komunistou; a zároveň jsem »bard české buržoasie«, protože nejsem klerikálem. Jistým právem může mne také selský lid prohlásit za měšťáckou duši, protože nejsem jaksi agrárníkem. Stanovisko ostatních politických stran k prapodstatě mé duše není ještě zcela vyhraněno.

Ale abych se vrátil k své chvále katolicismu, musím podotknout, že nikterak není chválou československé strany lidové. Pan dr. Doležal se domnívá, že si cením na katolicismu »jeho řád autority státní a sociální« a že jej uznávám »jako hráz proti státní, sociální a kulturní anarchii«. Promiňte, tak hloupý nejsem; na katolicismu si cením, že je u nás lidovým náboženstvím, neboť mám velmi silné sympatie jednak k náboženství vůbec a jednak k lidu vůbec a našemu zvláště. Uznávám katolicism za tradiční a vžité náboženství většiny národa; tak dalece nemám proti němu námitek, jako nemám námitek proti skutečnosti, že žijeme v Praze na útvaru břidlovém nebo že jsem své mládí ztrávil na útvaru, tuším, permském. Uznávám katolicism za jisté posvěcení života, jež je nám z tradičních důvodů bližší a přirozenější než dejme tomu posvěcení buddhistické. Nemám velké důvěry v náboženskou aktivitu našeho lidu; nemyslím, že by náš lid získal na náboženské intensitě, kdyby z politických důvodů přestupoval do kterýchkoliv jiných církví. Kdyby se z veliké náboženské horoucnosti přestupovalo třeba k mormonství nebo k novokřtěncům, nepokládal bych to za žádné neštěstí; jen když by se tím někde a někomu prohloubil a posvětil život.

Ale jinak velmi se bráním proti domnění, že si cením na katolicismu »jeho řád autority státní a sociální«. Hrází proti státní anarchii je státní pořádek a nikoliv církev svatá; ochranou proti sociální anarchii je postupný sociální přerod, který se odehrává ze zcela jiných pohnutek než katolických. Bylo by velmi krásné, kdyby se český katolicism začal »prokopávat k zasypaným studnám pramenů náboženských«. Jen ať se k nim proboha neprokopává v základech ministerstva spravedlnosti nebo v Hlinkovském »řádu autority státní a sociální«.

»Jde o novou duchovní strukturu českého člověka a státu a všichni dnes cítí, že se tu v boji srážejí dvě moci: katolictví se socialismem. Mezi nimi stojí Karel Čapek.« Nevím, je-li tím míněno, že stojím mezi těmi, kdo to cítí, nebo mezi těmi dvěma frontami; při čemž druhá posice je strategicky zřejmě nevýhodná, kdežto první je jaksi pošetilá. Nevím, kdo by si mohl vážně zjednodušit dnešní stav věcí ve válku mezi katolictvím a socialismem. Byl by to boj velmi špatný. Socialism nemůže nahradit náboženství a náboženství dnes už nemůže vést v sociálním boji. Tohle si uvědomit není relativism, nýbrž kousek smyslu pro skutečnost. Je sice tuze efektní rozdělit lidský svět na stranu levou a stranu pravou se všemi důsledky a žádat ve jménu programu, aby se každý rozhodl pro ten nebo onen ovčinec; je velmi pohodlné nadmout se potom svou levostí nebo svou pravostí. Avšak člověk nepřemýšlí proto, aby se nadmul; hledat pravdu je něco jiného než vézti se na vehiklu nějakého programu. Než odpusťte, zdá se mi, že se opakuji. Je skutečně zvláštní, jak si je podobno, mluví-li člověk k levici nebo k pravici. Mohl by si je málem splést.

Dr. Zdeněk Smetáček:

Povaha národa a jeho osudy.

Nedávno se u nás přetřásala otázka, od kterého z velkých kulturních národů se máme nejvíce učiti. Nevím, zda se někde jinde vyskytuje tato otázka s podobnou naléhavostí jako u nás. Nebyla by možna u národa, vědomého si svých cílů a svého poslání. Fakt, že se čas od času vynořuje v našich hlavách, je příznakem nějaké vnitřní nejistoty. Myslící lidé u nás tuto vnitřní nejistotu cítí. Odtud množící se úvahy o české povaze, smyslu našich dějin a pod. Dosud však byla otázka probírána více po stránce literární a historické. Avšak ráz literárních projevů a běh dějin národa jsou samy pouhými příznaky, k nimž by bylo třeba nalézti hlubší příčiny. Jakého druhu jsou tyto příčiny? Víme, že na př. historický materialism je hledá v hospodářských poměrech, o nichž se domnívá, že postačí k vysvětlení všech zákrutů, oklik i vzedmutí v toku dějin. Dnes šíří se přesvědčení jiné, jež vlivem psychologických badání hledá ony příčiny přímo v duševním založení jednotlivých ras a národů. Studiem tohoto druhu zabývají se hlavně psychologové američtí, neboť jejich vlast se obává nebezpečí zhoršení rasy vystěhovaleckým přílivem. Ukazuje se tam stále jasněji, že duševně méněcenné části tohoto přistěhovalectva nelze podstatně pozvednouti sebe úsilovnější výchovou, a odtud tedy obavy, aby při assimilaci s původním obyvatelstvem nepřispívaly ke snižování jeho vynikajících schopností. Vidíme také, že Amerika se v poslední době snaží přistěhovalectví všemožně omezovat. Avšak i jiné sociální otázky nabývají z psychologického hlediska nového osvětlení. Ukazuje se na př., že t. zv. vyšší společenské vrstvy obsahují daleko větší procento lidí od přírody nadaných než nižší. Častost shody mezi výší nadání a výškou stupně na společenském žebříku není jistě náhodná, pravděpodobně jest tu vynikající nadání ne-li jedinou, tedy alespoň jednou z hlavních příčin společenského postavení. Jako se společenskými vrstvami, má se to i s národy a celými rasami; v některých vyskytuje se větší procento lidí s vysokou inteligencí a vynikajícími mravními kvalitami, v jiných menší. Je na snadě domněnka, že dějinné osudy jednotlivých ras a národů jsou silně odvislé od výše a druhu jejich přirozeného nadání. Zdá se, že tyto osudy jsou více závislé na vlastnostech mravních než na výši inteligence. Psychologické srovnání ukázalo na př. rovnost mezi inteligencí studentů amerických a indických. Také zprávy cestovatelů dosvědčují, že v Indii je mnoho lidí s velkými intelektuelními schopnostmi. Přes to je třistamilionová Indie ovládána hrstkou Angličanů pravděpodobně pro jistou pasivnost svého obyvatelstva, nad něž Angličané vynikají houževnatostí a silou vůle.

Anglo-americký psycholog William McDougall (ve spise »National Welfare and National Decay«) pokusil se o psychologickou charakteristiku tří hlavních ras, z nichž vzniklo západoevropské obyvatelstvo, rasy severské, středomořské a alpinské, a na základě této charakteristiky vyložiti některé dějinné události a sociální instituce, jimiž se liší skupiny národů, v nichž převládá krev té nebo oné rasy. Domnívá se, že každá z těchto tří ras měla své zvláštní mravní vlastnosti právě tak jako vlastnosti fysické, a že tyto vlastnosti jsou zastoupeny u dnešních národů v různých stupních a kombinacích. Oblasti, v nichž jednotlivé rasy jsou nejčetněji zastoupeny, tvoří tři pásma přibližně rovnoběžkového směru: severská rasa zahrnuje Skandinávce, Brity, Angloameričany a severní Francii, v Německu je pomíšena s alpinskou, která převládá také v kmenech slovanských, středomořská je pak zastoupena nejhustěji v národech jižních. Severané jsou většinou plaví, vysocí lidé s podlouhlými obličeji. Jejich vrozená mentální výbava se vyznačuje silným instinktem zvídavosti, provázeným emocí údivu, čímž se vysvětluje jejich lví podíl na vytvoření moderní vědy. Na rozdíl od smyslové bezprostřednosti a jasu milovnosti rasy středomořské jsou náchylni cítiti před jevy okolního světa údiv, po případě úctu nebo obdiv, viděti v každé jednotlivosti cosi cize zvláštního, co ponouká k úvahám a hlubokým reflexím. Jejich umění je proto romantické povahy, rozumíme-li romantismem v nejširším smyslu tušení tajemna, neznáma, útočení na cit. Postavme proti tomu znaky klassického umění jižního: jasnost, jednoduchost, eleganci, souměrnost, apelování na smysly, racionalism, formalism. Jižnímu člověku je svět a jeho dění přirozeným faktem, severnímu vážným problémem. Postavme proti sobě italskou hudbu a Wagnera nebo Beethovena, klasické divadlo a Shakespeara, Homera nebo Virgila a Shelleyho nebo Coleridge anebo kus slovanského severanství, Dostojevského, aby rozdíl vynikl. Druhým podstatným znakem severské mentality je poměrná slabost instinktu stádního, společenského. Severan je mlčelivý, nesdílný, váhavý, samotářský, milující uzavřený život v rodinném kruhu (»my home is my castle«!), kdežto jižní

člověk si libuje ve společenském životě, v kolektivním vyjadřování svých citů, v davových výbuších a nadšeních; jeho umění je objektivní, široce srozumitelné, jeho náboženství je obřadnické, umění i náboženství severanovo však individualistické, opovrhující konvencemi. Jižní člověk se dále vyznačuje živostí, impulsivností, útočností; jeho emoce se snadno vybíjejí v pohybových reakcích, kdežto severan je zvolný, reservovaný, což neznamená, že by postrádal silných emocí; jeho emoce však těžko nacházejí výrazu v akci, tísnice se v jeho nitru a dávajíce tak vznik těžkým vnitřním konfliktům. Je tedy člověkem v sebe uzavřeným (introvertivní v Jungově terminologii), zaujatým svými myšlenkami, snadno se uzavírajícím dojmům vnějšího světa a tudíž náchylným k roztržitosti; to vše zase opakem vůči otevřenosti, smyslové bezprostřednosti a primární účasti syna jihu na věcech okolního světa.

Mezi těmito oběma krajnostmi stojí alpinská rasa jako přechodný člen se svou povahou spíše v sebe uzavřenou, ne však tolik, jako u severanů, se svou společenskostí, již sdílí s rasou středomořskou, a se svým poměrně slabým instinktem zvídavosti.

Jaké důsledky má ona vrozená různost povahového založení v sociálních poměrech u jednotlivých národů, representujících ve více méně čisté formě každou ze tří ras?

Bylo zjištěno, že v krajích, kde převládá severská rasa, je alkoholism častějším zjevem než jinde. To lze vyložiti mentální konstitucí jejích příslušníků, jak byla načrtnuta. Pro svou uzavřenost upadá severan snadno do melancholie, do zvláštního těžkomyslného stavu, kdy všecky emoce se převalují a dusí v nitru, nenacházejíce odpadu v hybných projevech. Z tohoto stavu jej na čas vysvobozuje alkoholové opojení, jež uvolňuje jeho vnitřní napětí tím, že je svádí do motorických větví nervstva. Proto vyhledává alkohol ve chvílích svých niterných krisí.

Druhým důsledkem introvertivního založení severního člověka jest jeho častá sebevražednost. Tuším, že již Masaryk učinil na jednom místě své »Sebevraždy« skvělý postřeh, že tento čin je vlastně chorobou krajního subjektivismu, a že nevraždí sebe ten, kdo by byl schopen vykoupiti se z něho vraždou druhého. Skutečně také je v severských zemích s větším procentem sebevražd sdruženo menší procento vražd. Jejich obyvatelé, zahledění do svého nitra, těžko nalézají východiska v osvobozujícím činu, zabřednou-li do konfliktu protivných tendencí. Stávají se jeho obětmi a jejich vnitřní zmatek vyústí často v neurasthenickou poruchu, často v sebevraždu. Snad i jejich silný instinkt zvídavosti tu hraje svou roli. Záhrobí snad láká mnohé zoufalé duše svou tajemností a touha podhrnouti její záclonu stává se snad někdy popudem k tomuto dobrodružnému skoku do neznáma. Také rozvody jsou častější na severu než na jihu, což pravděpodobně není tím, že by sever byl více zamořen manželskými spory, nýbrž tím, že severan, od povahy náchylný k uvažování, je spíše nakloněn přemýšleti o jejich příčinách, o tom, jak k nim mohlo dojíti a přenechává tudíž ve své touze po nalezení pravdy s jistou noblesou jejich rozřešení soudu; kdežto impulsivní obyvatel jihu sáhne spíše po revolveru než by jednal na tak dlouhé lokte.

Konečně je nápadné, že severské země jsou protestantské, jižní katolické. I k tomu lze nalézti důvod ve vrozeném ustrojení obou ras. Katolicism je náboženství autority, tradice, konvence, ritu; jeho obřady jsou zcela společenského, davového rázu. Naproti tomu je protestantism meditativní; jeho vyznavači stačí osamělá četba bible a soukromá rozmluva s bohem; je individualistický a sektářský. Všecky tyto rysy jsou v souhlase s povahou severanovou, s jeho zálibou v reflexích, s jeho instinktem sebezdůraznění, s jeho svobodymilovností, odporem k autoritám, zvídavostí, s jeho samostatným myšlením, hledajícím stále nová a nová fakta a neohlížejícím se na zastaralé myšlenkové soustavy, stejně jako autoritativnost a konvencionalism katolictví jsou v souhlase se společenskostí jihozemcovou a jeho schopností podrobovati se a tvořiti společenské instituce s přísně kodifikovaným řádem.

Uvedl jsem zde některé výsledky moderní anthropologie za tím účelem, abych naznačil, jakými cestami bych si představoval, že by se mělo bráti i myšlení o naší národní povaze, aby naléhavé imperativy, jež čas od času slýcháme: buďte takoví a takoví! — byly podloženy poznáním našeho skutečného stavu a aby z tohoto poznání mohly býti odvozeny prostředky a cesty, jak je uskutečniti. Domnívám se, že vskutku nepostačí domluvy, jakými bychom měli býti, dokud neznáme, jací jsme. K tomuto poznání je ovšem třeba dlouhého a trpělivého studia, hlavně na základě statistického materiálu, který u nás ještě není v dostatečné míře a ve všech odvětvích nashromážděn. Nelze si ani představiti, jaký význam by výsledky takových studií mohly míti pro náš politický život. Lkali jsme leta nad svou třistaletou porobou a sváděli její vznik na »poměry«, násilí nepřátel, nepřízeň osudu, ale málo jsme se snažili poznati, jaké byly její příčiny v nás samých, jaké naše povahové nedostatky, které dopustily, že vůbec bylo možno, aby na nás byla uvalena. Stále slyšíme nářky na to, že obchod je u nás z veliké části v židovských rukou, že venkovský a zvláště slovenský lid je vyssáván židovskými kořalečníky a pod. Máme na to populární a pohodlnou teorii o židovské mravní méněcennosti, nesvědomitosti a drzosti, která se neostýchá pomáhati si k výdělkům i takovým způsobem, jakého by našinec z mravních důvodů neužil. Nestálo by však za to, přemýšleti, jaké positivní vlastnosti, jaké duševní přednosti umožňují židům, že se zmocňují zdrojů blahobytu, abychom jim týmiž zbraněmi čelili, můžeme-li?

Avšak již z oněch několika postřehů amerického psychologa, výše uvedených, můžeme si, tuším, vzíti trochu poučení pro sebe, třebaže jsou psány se zřejmou starostí o osud Anglosasů. V tom, jak jsou tam udávány základní vlastnosti tohoto velikého národa, můžeme shledati i mnoho podobností se sebou samými. I v nás žije kus severské uzavřenosti, vážnosti, individualismu, ale na druhé straně máme i něco z jižních vlastností, jistou impulsivnost a nestálost povahy. Jsme směs severské přísnosti a jižní živosti, individualismu a úcty před autoritami, protestantství a katolictví. Nebyla nejosudovější událost našich dějin, nedokončení reformace, jež určilo směr národního života na dlouhou budoucnost a s nímž ani dnes nejsme ještě vyrovnáni, podmíněno právě touto kořennou rozpolceností české povahy? Masaryk dobře postřehl naši polovičatost a nalezl její typ v Rokycanovi. Můžeme blahořečiti, že za války se nedostalo řízení národních věcí do rukou Rokycanům. Prof. Rádl ve svém posledním spise (»O smysl našich dějin«) shledává, že

»od dob protireformace se dělí naši lidé na dva tábory, jedny opravdové, kteří v něco věří, něco upřímně chtějí, hledají a vážně o to pracují, a na lidi, kteří jsou jen diváky na světě, kteří se přizpůsobují daným okolnostem, jsou v srdci lhostejni, rozumu nerozhodného a činů násilných«.

Pravděpodobně byly u nás tyto dva typy lidí již před protireformací a proto se mohlo státi, že se naše osudy vyvinuly tak, jak se vyvinuly. Máme-li dnes horlivé přívržence anglosaské kultury a stejně horlivé kultury latinské, jest to snad dalším dokladem existence oněch dvou typů.

Studujme konkrétněji svou národní povahu! Nemyslím, že by bylo lze z takového psychologického poznání přímo odvoditi kulturní ideály, ale poznáme jím hlavní příčiny svých osudů a budeme tak moci pro ideály, jež máme, účinněji a racionelněji pracovat.

Politika

H. Boczkowski:

Vše je nám dovoleno.

VI.

Rusko je tradičně zvyklé absolutismu. Despotism byl historickou formou jeho dosavadního politického vývoje. Revoluční a protistátní ideologie ruské inteligence organicky souvisí s touto povahou ruských politických dějin. Není náhoda, že Rusko dalo průkopníky theoretického anarchismu, nota bene — nejhlavnějších jeho směrů: Bakunina, Kropotkina a Tolstého. Myšlenkový anarchism byl přirozeným protějškem absolutistického carismu.

Ruské veřejné mínění, spoutané a umlčované samoděržavím, bylo nuceno se vyvíjeti v abnormálním ovzduší revolučního podzemí. Odtud jeho záliba v sociologickém katastrofismu a v politickém terorismu.

Bolševism znamená pouze maximální a pathologické vypětí všech těchto negativních následků politické minulosti Ruska, je nejzákonitějším dědicem samoděržavního carismu, Če-ka pak je nástupkyní carské »ochranky«, jenže ve své teroristické a násilnické činnosti v každém ohledu překonala svoji černou předchůdkyni. Čekista je další vývojová fáse carského žandarma, ovšem v pathologické a abnormální podobě.

Žalář a zejména t. zv. »katorga« (galeje) se staly neodmyslitelnými přívlastky carského veřejného života. Ne nadarmo ruské přísloví praví, že žádný člověk není jist před žebráckou brašnou a před vězením.

Nemohu zde se nezmíniti aspoň několika slovy o tom, kterak Če-ka zasáhla do ruštiny a obohatila ji několika přiléhajícími odbornými výrazy a docela i aforismy. Předně již samotná zkratka jejího názvu a odborná odvozenina — čekista se všemi možnými jazykovými obměnami — znamená quantitativní obohacení ruského slovníku. Jsou tu ovšem četnější a psychologicky zajímavější jazykové novotvary, zejména však slohové obraty.

Na př.: »o š i b o č n í k« (od slova »ošibka« = omyl) pro označení omylem popravených, důkaz to, že zjev tento v čekistské justiční praxi není nikterak ojedinělý. Anebo: »d o m u ž a s a« (dům hrůzy), »k l a d b i š č e ž i v y c h« (hřbitov živých) jakožto symbolické a velice případné pojmenování čekistických vězení. »K o m i s a ř s m ě r t i« — jak pokřtěn byl vyšší sovětový úředník asistující často při popravách. »K o m n a t a i s p y t a n i j« (pokoj zkoušek), jak sluje opravdová to středověká mučírna při charkovské če-ce. »K o r a b l (koráb) s m ě r t i« — totiž proslulá katovna v moskevské če-ce svojí podobou připomínající vnitřek skladiště na velkých lodích. »Z a u č t ě l« (účtování popravených mrtvol) — jakožto specielní odbor při Če-ce, což zajisté svědčí o rozsáhlé popravčí praxi v bolševické říši. »D i a g r a m y s m r t i« — grafické to obrazce znázorňující katovskou činnost kyjevské Če-ky a ukazované na specielní bolševické výstavě v Kyjevě. Měsíční minimální průměr poprav podle toho diagramu aspoň pro sídelní město Ukrajiny činil 432, čili denně nejméně — 14 lidí.

»G o r o d m i e r t v y c h« (město mrtvých), čím míněn je Archangelsk, kde Če-ka zejména zuřile běsnila. »L a g ě r s m ě r t i« (tábor smrti) — jak nazván byl koncentrační tábor v Cholmogorech, o němž jsem se zmínil předešle.

»K o m i š c e j k y«, tedy komunistické špehounky, jak ironicky říká se v Rusku »komjačejkám« (= komunistickým buňkám). »N a s ě d k y« (kvočna) — pro označení tajně podstrčených provokatérů za účelem vyzvídání mezi klienty Če-ky, aby takto byl sehnán nějaký materiál k obžalobě.

Bylo by možno pořídíti zajímavý slovník z takových výrazů zachycujících a karakterisujících dosavadní činnost Če-ky. Byla by to neocenitelná sociologická pomůcka k poznání psychologické podstaty a povahy bolševického režimu.

V tomto posledním ohledu zdůraznil bych naprosté znehodnocení lidského života v Sovdepii. Není to ostatně specificky bolševický karakteristický přívlastek. Je přirozeným výronem každého absolutismu. Markantně se ukázal za světové války v krvavé praxi carského militarismu bezúčelně a zločinně hazardujícího tisícemi lidských životů. Právem upozornil a odsoudil to Masaryk ve své kritice ruského bolševismu, jenž pouze zmnohonásobil zděděnou tuto všeobecně ruskou povahovou vlastnost. Ovšem, že byl-li tento abnormální zjev odsuzován celým kulturním světem se zřetelem k bestiálnosti carského režimu, tím více musí býti odsuzován nyní, když se stal normálním a všedním v denní praxi bolševismu činícího nároky na revolučně-obrodné téměř mesianistické poslání své sociálně politické soustavy.

Protějškem tohoto znehodnocení lidského života v S. S. S. R. — j e n a p r o s t é z l h o s t e j n ě n í — psychicky téměř nepochopitelné — v ů č i s m r t i a teroristickým hrůzám v dnešním Rusku. A zase nutno obrátiti se k pomoci živého jazyka, abychom pochopili bezednou hrůzu dnešní ruské skutečnosti.

Kdysi za carské vlády v Rusku se říkávalo: »N e n í t o ž i v o t, a l e k a t o r g a«. Nyní za bolševického režimu ti, kdož se dostali do spárů Če-ky — říkají — »n e n í t o s m r t, ale karcer«.

Č u m a k o v, autor nervydrásající studie »K o r á b S m r t i« v sborníku »Če-ka« shrnuje a zároveň psychicky vystihuje toto příšerné ovzduší bolševického čekismu, když praví:

»Neleká nás již tajemná a kdysi nepostižitelná Smrt, ne bot se stala našim druhým životem. Nerozrušuje nás trpká

vůně lidské krve, neboť těžkými jejími výpary je prosycen vzduch, který dýcháme. Nekonečné řady těch, které vedou na popravu, nevyvolávají v nás vnitřního zachvění, neboť viděli jsme poslední křeče na ulici odstřelovaných dětí, viděli jsme hory zmrzačených a ztuhlých obětí teroristického třeštění i sami snad nejednou jsme stáli u poslední čáry.

Jsme zvyklí těmto obrazům, jak lidé zvykají zevnějšku známých ulic, a zvukům výstřelů nenaslouchámе jinak než hluku lidských hlasů.

Hle, proč před tváří triumfující Smrti země mlčí a z její sevřených prsou nedere se živelný nářek protestu anebo aspoň zoufalství. Dovedla jaksi fysicky prožíti tyto čtyři nezapomenutelné roky občanské války, ale otrávená její duše ocitla se v zajetí Smrti.«

Ano, bolševické Rusko, toť země triumfující smrti a zkázy, nikoliv však »zaslíbená země« nového lidství, jak myslí mnozí četní komunisté a jejich zástanci v Evropě. Carism a bolševism — dva domnělé protějšky, ve skutečnosti jsou pouze dvě posloupné fáse ruského politického absolutismu a despotismu. Objektivní historie jednou bude musiti nestranně dosvědčiti, že pokud se týče obětí teroru a moře nevinně prolité krve, bolševism je krutější, bezohlednější a zvěrštější, než byl monarchický jeho předchůdce. Doznávají to svorně mnozí vynikající ruští revolucionáři, kteří osobně zakusili hrůzovládu obou těchto režimů.

Citoval jsem zde již slova kritiky na adresu bolševického režimu pronesená Marií Spiridonovou, opravdovou to kněžkou ruského revolučního hnutí. Ona a její stoupenci, přerušivší svůj politický styk s bolševickou vládou, pokládali za nutné informovati svět o dusném ovzduší v Sovdepii, o

»znesvěcení lidské duše a těla, týrání, podvodech, všepohlcujícím úplatkářství, naprostém lupičství a vraždách, vraždách bez počtu, bez vyšetřování na základě pouhého slova, udání, pomluvy bez jediného důkazu anebo jediného potvrzení...«

Jeden z členů politické skupiny Spiridonovové, Šehalin, jenž v petrohradské Če-ce byl podroben zejména zvěrskému a rafinovanému týrání, ilegální cestou poslal svým soudruhům dopis, kde mezi jiným praví:

»Nezapomeňte, že píši z mučírny, jež, pokud se týče režimu a používání zvláštních method působení na uvězněné zastiňuje ruské Bastilly: Schliesselburg a Pětropavlovku, kde za staré vlády byl jsem vězněn v jedné z kasemat jakožto státní provinilec.«

Takových autentických svědectví nynější nová publicistika zaznamenala více.

Musím to rovněž doznati a konstatovati, porovnám-li faktické materiály o hrůzovládě carismu a o krutém pronásledování politických vězňů v předválečném Rusku, které jsem měl k disposici pro svoji publikaci »Černá kniha carské vlády« (Praha 1914) s těmito vskutku příšernými prameny a autentickými záznamy, jichž jsem použil v této studii a z nichž bylo by lze sestaviti neméně časovou sbírku: »Rudá kniha bolševické vlády«, jež by dokumentárně dokázala, že bolševická hrůzovláda v dějinách světového teroru je rekordním a ojedinělým zjevem.

A nelze tu zamlčeti anebo při nejmenším neupozorniti na to, že kdežto i carský absolutismus a terorismus stejně jak i veškeré dosavadní projevy hrůzovlády kdekoliv a kdykoliv vždy vyvolávaly oportunní a rozhodné protesty veřejného mínění celého kulturního lidstva, pouze bolševická krvavá soldateska byla ušetřena tohoto zaslouženého odsouzení a postavení na světový pranýř. Moskevský krvelačný Moloch pohlcoval tisíc obětí, aniž by se ozval v Evropě hlas protestu a odsouzení. Če-ka zvěrsky řádila, Evropa zarytě mlčela anebo zcela nedvojsmyslně koketovala s čekisty. Fetišem revoluce omlouvaly se sprosté hromadné zločiny bolševického teroru, nemající nic společného s revolucí. Toto otupění a zlhostejnění lidského svědomí, tato jeho politická »konjunkturnost« musí zarazit a tragicky zaboleti každého, kdo aspoň trochu ponořil se do studia propastných hlubin čekistského pekla. Jest pochopitelno, že může přiváděti do zoufalství bezčetné oběti tohoto hrůzovládního systému.

V častěji citovaném zde sborníku »Če-ka« obsahujícím spoustu průkazného materiálu o persekuční činnosti sovětské vlády, nalézáme tuto výstižnou karakteristiku bolševického teroru v jeho historickém vývoji:

»Bolševický teror má již své dějiny. Jestliže průběhem prvních dvou let po říjnovém převratu bolševici rádi přijímali vyzývající postoj Robespierrův a domácí Maratové nenasytně se domáhali krve a krve; jestliže samotný teror v této době byl demonstrativně křiklavým, beztvárným a živelným, tož podle stupně ovládnutí státním aparátem, mluvčí diktatury pociťovali stále větší nutnost uvésti teror do jistého rámce, podříditi jej přiměřeným orgánům a zejména učiniti jej zevně méně nápadným.

Tato nutnost byla diktována nejenom nebezpečím pro samotnou vládu: uvíznouti anebo se zalknouti v krvavé anarchii.

Osamocená ve svých sociálních pokusech, neuznaná světovými velmocemi a zoufale isolovaná od nich ohnivou záclonou teroru, tato vláda tušila osudné následky své osamocenosti a neklidně hledala východisko. Tentokráte se počal utvořovati prazvláštní režim sovětského »právního řádu«, tento dvoulící Janus, jednou tváří podlízavě se dívající na Evropu, a druhou — na Asii divokých Mongolů. Tehdy... ve »Sbírce zákonů a nařízení vlády« objevil se nestydatý dekret o zrušení trestu smrti... Teroristický netvor, aby se zalíbil Evropě, oblékl se do bílých lidských říz, ale pod tímto rouchem se skrývaly dravčí spáry. Teror nezmizel ze života. Ale z náměstí a zkrvavených chodníků se ukryl v mračných souterrainech črezvyčajek, aby tam za neproniknutelnými zdmi, — vzdálen lidského svědomí — bez překážek mohl konati své černé dílo.

Teror nezmizel ze života. Avšak beztvárný a zmatený z počátku, přijímal znenáhla obrysy trestního aparátu s nekonečným počtem instancí, s formálním »vedením záležitosti« a všemi podrobnostmi »revoluční justice«, ale vždy s jedním i nevyhnutelným závěrem — neúprosnou smrtí v mučírně katovou rukou.

Tento odosobněný aparát, uváděný do pohybu zkušenou a pevnou bolševickou rukou, den co den bez hluku a metodicky odstřeluje téměř již cituprosté Rusko. A čím větší počet jeho obětí, tím hlouběji se zakopává do podzemí.

Noviny téměř již neuveřejňují zpráv o každodenních popravách a samotné slovo »zastřelením« erární publicisté raději nahražují mlhavým a záhadným »nejvyšším výměrem

trestu«. Jenom občas a někdy, je-li odhaleno nové protirevoluční spiknutí na stránkách »Izvěstij«, »Pravdy«, objevují se dlouhé seznamy lidí rozdrcených teroristickým strojem. A tehdy otřesená země dozvídá se jména mlčenlivých obětí »revoluční justice«.

Teror nezmizel z našeho života. A snad proto není ještě doba, aby se o něm mluvilo v celém rozsahu. Přijde den, kdy v jeden celek nahromaděná bezmezná lidská utrpení a zahubené lidské životy utvoří obrovský zdrcující obraz prožitého za tyto čtyři roky a před soudem dějin objeví se komunistický řád.

My, živí svědkové teroru, každou chvíli pociťující na sobě jeho těžký dech, kteří viděli krev a poznali Smrt, my nemůžeme ještě mluviti o něm s náležitou úplností. Neboť to, co jsme viděli a to, co víme, toť jenom ojedinělé nesouvislé episody, malinké údaje — písková zrnka; smrští teroru přinesené do našeho vědomí.

Avšak snad v těchto nahodilých faktech, jež utrpěla v paměti, skutečných a neokrášlených spoustou pověstí, je nutno mluviti a psáti zejména teď, kdy v »teroru se pokračuje« a kdy den co den se skládají jeho hanebné krvavé dějiny..«

Ano, o tom nutno nejenom psáti, ale přímo řváti na všech křižovatkách celého světa. Nutno burcovati otupělé lidové svědomí. Nutno konečně si uvědomiti, že bolševism není synonymem ruské revoluce, ale jejím úkladným vrahem.

Če-ka, toť věru symbolické vyvrcholení bolševismu; jakýsi hybridní zmetek rafinované karamazovštiny s bezuzdně rozpoutanou smerdákovščinou. Nutno míti odvahu jednou zpřímá se podívati do »Medusiny tváře« rudého teroru a míti mužnost rozhodně jej zatratiti ve jménu demokracie a revoluce, socialismu a svobody. Musí býti jasno, že cesta k obnovenému lidstvu nevede peklem čekismu.

Právem napsala francouzská spisovatelka Odette Kennová, sympatisující s komunismem po svém zájezdu, do bolševického Ruska:

»Chci přiměti evropské vlády ve jménu ještě žijících uprostřed těchto hrůz v Rusku, aby při vyjednávání se sovětovým Ruskem postavily předběžný požadavek: zmírnění stávajícího režimu, vtělujícího, ba i překonávajícího peklo středověku...«

Myslím, že nejenom vlády, ale v první řadě evropské veřejné mínění má býti burcováno ze své otupělosti, seznamováno s bolševickou hrůzovládou, aby konečně promluvilo na obranu za živa pohřbených v sovětských »domech hrůzy«, »táborech smrti«, »hřbitovech živých« a bezčetných čekistských doupatech úkladného vraždění a zvěrského týrání vězňů. Evropa má nejenom tradiční právo, ale především mravní a lidskou povinnost domáhati se zlidštění osudů obětí bolševické justiční libovůle, v první řadě zrušení Če-ky jakožto nepřípustné soudní organisace, odporující nejelementárnějším pojmům naší doby a lidskosti, porušující základní zásady objektivní justice, v celku znamenající návrat k dávno překonaným dobám lidské zvířeckosti a naprosté libovůle.

Poznámky

Jednak si džbán vůbec nevypůjčili, jednak byl džbán už rozbitý, když si jej vypůjčili. »Právo lidu« odpovědělo na naši poznámku z minulého čísla, v níž jsme se ptali, nebyla-li jmenováním p. Habermana československým zástupcem ve Vídni porušena ústava, a sice odpovědělo otázkou: co říkal dr. Stránský, když úřednická vláda jmenovala jednoho poslance universitním profesorem v Praze a jiného poslance universitním profesorem v Bratislavě? To bylo také porušení ústavy — a proč tehdy mlčel dr. Stránský? — Poněvadž naši poznámku nepsal dr. Stránský, hroutí se tato slaboduchá methoda osobního útoku sama sebou a »Právo lidu« udeřilo do prázdna. Fakta zůstávají fakta. Nejdříve však krátké podotknutí: co jest to, prosím, za ošklivý způsob, odpovídati na otázku zase otázkou? Takovým způsobem se švadroní v nejhorší židovské společnosti nebo ve společnosti, kde má každý máslo na hlavě. Jen v takových kruzích se na otázku: co jsi to udělal? — odpovídá zase otázkou: no, a ty jsi nic neudělal? A na otázku po alibi se odsekne: a kde pak ty jsi tenkrát byl? Doufáme, že naše republikánské ovzduší nemá zapotřebí takových method, jichž se neužívá k tomu, aby se odpovědělo, nýbrž k tomu, aby se umlčelo. To se dělá tam, kde každý má na svědomí nějaké hříšky a a kde solidarita je založena na tom, že všichni se provinili. Ve veřejném životě nedělají takové způsoby dobrý dojem. — Ve věci samé odpovídá »Právo lidu«, že jmenování p. Habrmana čsl. zástupcem ve Vídni předně není porušení ústavy, a za druhé, je-li to porušení ústavy, pak už úřednická vláda začala porušovat ústavu. Čili: jak jsme řekli v nadpise: předně si džbán vůbec nevypůjčili, a za druhé byl džbán už rozbitý, když si jej vypůjčili. Pokud se týká tvrzení, že ústava vůbec nebyla porušena: »Právo lidu« tvrdí, že »vláda vyžádala si dobré zdání znalců ústavy a ve shodě s nimi dospěla k přesvědčení, že jmenování je ústavně přípustno«. Kteří to byli znalci ústavy, jež vláda vzala na potaz, sociálně demokratický orgán bohužel nesděluje. Avšak dobré dílo nemá člověk dělat neznám a v zapomnění. Sem tedy se jmény těch znalců ústavy, abychom je mohli oslaviti! Dále podotýká »Právo lidu«, že »Haberman nestává se placeným zaměstnancem státu ve smyslu služební pragmatiky, nýbrž převezme politické poslání a bez důsledků, jež plynou ze služební pragmatiky«. Netvrdili jsme nikdy, že Haberman se stává státním zaměstnancem ve smyslu služební pragmatiky; tvrdili jsme pouze, že se stává placeným státním zaměstnancem, a ústava sama také neohlíží se na služební pragmatiku a zakazuje prostě, aby člen Nár. shromáždění byl jmenován placeným státním zaměstnancem před uplynutím jednoho roku. Ostatně ta námitka se služební pragmatikou není právě šťastně volena: je všeobecně známo, že nevýhoda v tomto případě je vlastně výhodou a že není to právě nejskvělejší zaopatření, jehož může vysloužilý politik nabýti na základě služební pragmatiky, která je pomalá a, byvši zřízena pro obyčejné lidi, neslibuje skvělých a rychlých vzestupů. Služební pragmatika je věc, které se ještě nejsnáze vzdá politik, jenž má býti zaopatřen. Služební pragmatika je právě pře-

kážkou skvělých odměn, a lze věru výše vyskočiti bez ní než s ní. — Pokud se pak týká tvrzení, že, byla-li porušena ústava, nebyla porušena teprve dnes, nýbrž už před lety úřednickou vládou, a že dnešní vláda aplikovala jen praxi, kterou zahájila vláda Černého: předně, dnešní vládě nepřísluší aplikovati žádnou praxi, která je špatná, ať už ji zahájil kdokoliv. Stala-li se chyba, má dnešní parlamentární vláda, která k úřednickému kabinetu je naplněna upřímným pohrdáním, chybu napravit a ne v ní pokračovat. To jsou divné výmluvy. Takovýmto způsobem mohli bychom zrušit všechny zásady, poštěstí-li se nám pokaždé nalézti nějaký precedenční případ. A za druhé: »Právo lidu« buď šálí vlastní paměť, nebo spekuluje s naší krátkou pamětí. Nebyla to úřednická vláda, jež zahájila tuto praxi. Stalo se to už před ní a opět, jako dnes, na základě sociálně demokratické potřeby: v případě Tusarově, jenž byl jmenován berlínským vyslancem, jako je dnes Habrman jmenován zástupcem vídeňským. »Právo Lidu« nesmí chtíti, abychom zapomněli, že Tusar byl ještě před úřednickou vládou. — Přese vše, co k věření předkládá, »Právo lidu« nemůže se zřejmě zhostiti jakýchsi pochyb a praví: »Porušení ústavy — je-li to porušení; my důvěřujeme vládě, že není — nebylo způsobeno teprve dnes.« »Právu lidu« je lehko uvěřiti vládě. Poněvadž však i ono je přece skličováno pochybami, opakujeme směrodatným kruhům, aby situace byla vyjasněna, opět otázku: byla jmenováním Habermanovým do Vídně porušena ústava či nebyla? My víme, že takové otázky mnoho nepomohou, chceme však, aby situace byla vyjasněna aspoň v tom smyslu, že směrodatné kruhy krátce a dobře řeknou: my si můžeme dělat co chceme. To bude také nějaký zisk, byť maličký.

Jiné poznává a sám sebe poznati nedovede. Pan prof. Rádl vydal zase knížku, a sice pod titulem »O smysl našich dějin. Předpoklady k diskusi o této otázce.« Jsme povděčni p. prof. Rádlovi, že za tři roky po tom, kdy se o této otázce počalo diskutovati, přichází, aby nám poskytl předpoklady k diskusi o této otázce. O tom jindy více. Dnes bychom si chtěli zjednati jasno pouze v jedné věci: p. prof. Rádl ve své nové knížce mluví s mnohým despektem o žurnalistech, kteří se zabývali otázkou smyslu našich dějin, a hledí je zahrnouti opovržením. Chceme říci krátce, že p. prof. Rádl, pokud píše o těchto věcech, není také o nic více než žurnalista. Pokud víme, vědecká kvalifikace p. prof. Rádla obsahuje právě obor biologie, a zabývá-li se otázkami politickými a sociologickými, činí to se stejnými předpoklady jako každý jiný žurnalista. Není habilitován pro tento obor a píše o něm články více méně žurnalistické. Vědeckou kvalifikaci pro tento obor nemá a nesmí se tudíž tak přísně stavěti po bok vědy proti žurnalistům. To jest samovolné vyvyšování. Stavěli-li jsme se mnohokráte proti činnosti p. prof. Rádla ve věcech politických, činili jsme to právě proto, že jsme v jeho práci pozorovali s žalem to, čemu se říká žurnalistická povrchnost. V otázce národní povahy nejde ostatně o to, je-li kdo žurnalista nebo universitní profesor: tady jde o to, aby měl oči otevřené. A to může býti někdy spíše u žurnalisty než u profesora. Uvědomíme-li si, jak málo udělala naše katedrová věda, zabývající se většinou kompilováním, pro poznání národní povahy, pochopíme, že není tu žádné příčiny, aby vědci mluvili pohrdlivě o žurnalistech. Nejde o to, píše-li žurnalista, ale o to jde, píše-li rozumné věci. V některých věcech jsme všichni více méně žurnalisty. Opakujeme, že p. prof. Rádl, píše-li o smyslu našich dějin, nemá práva pokládati se za více než také jen za žurnalistu.

Dopisy

Ústava a politikové.

I.

Pane redaktore,

Vaše úvaha, »Ústava je k tomu, aby se nezachovávala« z posledního čísla nutí mě k dvěma poznámkám. Nemohu se při tom ovšem tak volně rozpívati jako Vy, i kdybych to dovedl: mám péro svázané mnohými ohledy a zpestřím-li přece svůj suchý výklad nějakým uměním, tedy to bude jen tanec mezi vejci.

Poznámka první, více jen příležitostná. Apostrofujete kancelář presidenta republiky domnívaje se, že případ Habrmanův měl by býti kusem práce pro právně školené lidi v ní. Rozumím tomu tak, že chcete, aby se postavila nějakým způsobem proti jmenování Habrmanovu. To není možno. Ona je toliko pomocným orgánem presidentovým, jemuž připravuje materiál, který mu vláda k rozhodnutí předkládá. Jako se ministr nemůže obejíti bez ministerstva, tak se president nemůže obejíti bez své kanceláře; kdežto však ministerstvo má vedle ministra svou vlastní kompetenci, kancelář presidentova jí (nehledím k vlastní správě) nemá. Úkol kanceláře je tedy ku př. v případě Habrmanově, že předkládajíc věc presidentovi upozorní, co předpisuje ústava, jak tento předpis vykládají jedni, jak druzí a třeba třetí. Takto nemůže se dostati do rozporu ani s vládou a tím méně s presidentem. Jen presidentu slouží, je také jen jemu zodpovědna. Tím nechci říci, že by se o ni veřejnost neměla zajímati. Někteří žárliví politikové by ji rádi zrušili. Správné by bylo naopak, aby se starali, aby v ní byli jen velmi dobří odborníci, neboť nebude presidentem vždy jen T. G. Masaryk a pro rozhodnutí presidentovo není zcela bez významu, jak materiál jemu předkládaný je zpracován.

Druhá moje poznámka obsahuje myšlenku velmi kacířskou. Nesouhlasím s Vámi, že naše ústava je velmi dobrá. Náš ústavodárce víc myslil na theorii, než na praktickou potřebu. Tím nemluvím proti ideám, na nichž je ústava vybudována, ani proti jejím autorům. Sám jsem jako člen Národního shromáždění účastnil se aspoň částečně příprav při sdělávání ústavy, a nejen že jsem v celku neměl námitek, nýbrž naopak byl s ní velmi spokojen. Hořely nám tentokráte všem hlavy a jací my už jsme ideologičtí a všecko přeháníme, udělali jsme krásnou ústavu pro ideology, s níž si však v praktickém životě nevíme nyní velmi často rady.

To ukazuje naprosto nevhodné ustanovení, že poslanec nesmí od nikoho přijímati mandátu, o kterém se Vaše úvaha také zmiňuje a nyní případ Habrmanův. V Rakousku bylo zvykem, že vysloužilí ministři, kteří se dobře osvědčili, dostávali se na různá vynikající místa ve státní administrativě. Nikdo rozumný neviděl v tom nic zlého a zpravidla se to osvědčilo.

My jsme dali do ústavy ustanovení, že poslanec, nebyl-li jím dříve, nemůže se státi placeným státním zaměstnancem do roka po té, kdy přestal býti členem parlamentu. Na prvý pohled zdá se to býti ustanovení velmi chvalitebné; má zabrániti korupci.

jako věřící protestant; nikoli, on je závislý na prostřednictví kněze, v jehož rukou se sbíhají prostředky spásy. Tento kněz má možnost nad ním mávat plamenným mečem věčného trestu, který není pro věřícího katolíka předmětem srovnávacího studia vědy náboženské, ale bezprostřední realitou. Mravní nesamostatnost katolického člověka vytváří půdu pro klerikalismus. Neboť užívá-li kněz, příp. jeho kněžská strana, tohoto svého značného duchovního vlivu k obstarání nějakých věcí tohoto světa, provádí tím mravní teror, který je právě jádrem klerikalismu.

Politická strana, která usiluje, aby člen její odborové organisace vstoupil také do její organisace politické, ho patrně dříve nebo později přiměje, aby tedy přesedlal také do jiné organisace odborové; že je to třeba z odborářského hlediska nesmysl, nepopíráme. Ale farář, který odpírá rozhřešení, budete-li se ucházet o farskou půdu, působí na Vás pohrůžkou věčného zatracení.

Klerikalismus není vždy akutní. To jest tam, kde musí pomalu získávat lidi, aby je předělal z Karlů Čapků na ten milion fanatických babiček. Nelze jít s bubnem na zajíce. To jest tak trochu současné stanovisko českých klerikálů. Chystají svou zbroj za konciliantní plentou přemoudřelé objektivity.

Jest jisto, že klerikalismus dnes ani nepočítá, aspoň v českých zemích, s tím bezprostředním vlivem na duše a stahuje jiné pomocné prostředky. Stáhne-li je tak, aby třeba pomocí nevěřících-věřících dostal vše, co potřebuje k opatření svého inventáře, bude jeho starostí, aby si také dobyl onen vliv duchovní. Já bych nerad, abychom jednou s otevřenými ústy říkali: »To jsme si vlastně nemysleli!«

Jiná stránka jest vnější, týče se posice církví vůči státu. A zde jsme u zajímavé věci. Karel Čapek kdysi vyjádřil své všestranně konciliantní stanovisko k názorům náboženským a duchovním; přál tehdy stejně prof. Krejčímu, aby se rozpadl v atomy a zašel v prahmotě, jako zase prof. Velenovskému, aby se prohánět po smrti vesmírem. Toto stanovisko jest velmi přijatelné. Nepříjemné by bylo, kdyby buď jeden nebo druhý žádal pro šíření svého názoru od lidí, kterým je jejich stanovisko cizí, podporu. A vrchovatě nepříjemné by bylo, kdyby nám všem byl příslušný obolus prostě vytažen státem z kapsy ve jménu Krejčího nebo Velenovského. Dvojnásob šeredné by bylo pro Velenovského, kdyby měl platiti na Krejčího. A na tom by ani nic nezměnilo, kdyby bylo Velenovských 5 a Krejčích 1000. Toto jest ale situace katolictví u nás. Pro mnoho lidí je katolictví ústavem pro obstarání křtů, sňatků a pohřbů. Pro mnohé je zase věcí svědomí. Pro některé jest pak věcí vychutnání některých estetických zálib. Ale ať už jde o první, druhé nebo třetí: jak k tomu přijdou ti ostatní, aby jim to platili? Celý konkrétní program úpravy církevních poměrů redukuje se vlastně na toto odloučení náboženského života od závislosti na kacířských a nevěreckých kapsách. Je-li to z katolického tábora považováno za protikatolický boj, litujeme; ale těžko žádat, abychom zrovna pro tuto citlivost měnili své snahy. S jinou stránkou problému politika nemá a nemůže mít co dělat.

Karel Čapek myslí, že je škoda, pro klerikalismus zahazovat velké hodnoty katolictví.

Při tom jest třeba mít na paměti, že katolictví není proudem jediným, který křesťanství zastupuje. Koho lákají však jenom určitá estetická stránka katolictví a pod., nechť nezapomíná, že prodává prvorozenství za mísu čočovice nebo (slovy Peroutkovými) kupuje tygra v pytli. Má-li kdo jiné stanovisko, budiž. Bojujme o ně, prosím, vždy více p r o n ě c o, než p r o t i n ě č e m u. Státně-církevní politika upraví jen zevnější rámec tohoto ideového boje. Nemůžeme za to, že katolíci již v této úpravě vidí protináboženský boj.

Vše, co můžeme po politice chtít, jest, aby nám vyčistila pole pro fair play, čestný zápas. *Dit.*

Slovo k buržoasii.

Vážený pane redaktore!

Těší mne, že paní Králíková-Stránská nebojácným »Slovem k buržoasii« dotkla se směle otázky sociální. Sám — dle pojmů socialistických — patřím sice k buržoasii, ale jsem dalek toho, abych »úsilí o vyšší životní úroveň určité třídy lidí« považoval za zbytečné. Žiji v kraji, kde průměrná týdenní mzda dělníka je nikoli 120—150 Kč, ale 60—70. Skličuje mne to, mnohokrát jsem přemýšlel o problému, dala-li by se zvýšiti tato životní úroveň, lépe řečeno, nížina. Dospěl jsem však vždy k výsledku negativnímu — aspoň pro dobu dohlednou. Bohužel, byl jsem zklamán i náměty podávanými paní Králíkovou. Apeluje na naše soukromé podnikání, vytýká mu, že jediný Bata pochopil ducha doby a vyrábí pro massy. — Budiž všecka čest Batovi, opravdu pochopil správně ducha deflační doby a psychologii mass. Účelnou reklamou obého využil, dnes je jeho posice takřka monopolní. Mohla by přijíti kterákoli továrna obuvi se stejnou cenou i kvalitou, to, co Bata, nepořídí již nikdy. Škoda, že ceny surovin, plus výrobní náklady, uložily meze i olbřímímu úsilí páně Batovu. Prodává-li dnes boty lacino, je ještě příliš mnoho chudých, kteří by je potřebovali dostati za cenu ještě aspoň o polovinu levnější, aby to bylo úměrné jejich příjmům.

Mýlí se paní Králíková, tvrdí-li, že textilní průmysl vyrábí jen věci modní a luxusní, a nepokusí se o dobré, pěkné a levné látky. Mnoho továren dělá i levné, pěkné a dobré látky. A mohly by být levnější, nebýt tvrdé zdi, na kterou kalkulace naráží, drahota materiálu a vysoké daně. To poslední zvláště. Věřila by, že u některých druhů levného zboží dělá samotná daň z obratu více, než mzda tkalcovského dělníka? A přece je to pravda. Textilní kalkulace jsou zajímavé. Často ty látky, sloužící k »ukojení choutek žen« slouží zároveň k tomu, aby zvýšeným na nich výdělkem subvencovala se málo rentabilní, neb dokonce ztrátová výroba oněch látek levných. — Hněte mne každá křivda, i křivdí-li se průmyslu textilnímu, který má co do cen čisté svědomí a nebojí se otevřených hranic.

Návrh, aby místo ananasů, lososů, hroznů a míšeňského porculánu dovážela se mouka, aby byla levnější, je krásný, nebýti té strohé praxe. Jednak, mouky dováželo a dováží se tolik, že ubozí naši národohospodáři nad tím lomí rukama a — mouka není levnější! Právě naopak. Zamezit dovoz ananasů atd. by šlo lehce, prohibiční cla neb zákaz dovozu. Jen nebýti represálií: brzy by ustal také náš vývoz a naši chudí by neměli ani na mouku, byť stála třeba 1 Kč za kilogram. Nyní právě musíme snižovat clo na pomeranče a banány, chceme-li do Italie a Španělska vyvážet práci rukou našich dělníků.

Myslím, že dnes nám zbývá pouze jediná cesta k částečné nápravě: více vyrábět, jak to zdůrazňoval Dr. Rašín. Hlavně, aby více rukou u nás vyrábělo. Dosud dělali jsme to špatně. Máme o 150.000 stát. zaměstnanců více než nám je zdrávo. Těch 150.000 pilných rukou nám chybí v produktivní práci. A nejen to, výlohy na ně musí nésti zbylý zmenšený počet rukou produktivních. Podnikatel, kterému jsou předepsány nadměrné daně, co se dá, přirazí z nich na ceně, tím zdraží se i chudým výrobek k životu potřebný. Co zakalkulovati nelze, o to sníží se mzda dělníka. Tedy dvojí zkrácení. Zmenší-li se počet stát. zaměstnanců, bude postup obrácený: více se vyrobí, lepší mzda a levnější výrobek. Tomu Dr. Engliš říká: vyšší blahobyt, čili pravá láce.

Myslím, že restrikcí byl učiněn krok ku předu, jehož dosah si málokdo uvědomí. Bude trpká, ale bude-li správně provedena,

bude požehnáním, nejen pro dělnictvo, ale i pro zbylé stát. zaměstnance. Nebudeme je muset již honorovati bídně, jako dosud. Snad nám nastanou jednou lepší časy, nebude-li si moci náš dělník koupit hned Fordku, aspoň bude mít: dobrý byt, stravu i oblek a ani kulturní požitky mu nebudou nedostupné. Přál bych jim to ze srdce, třebas jsem »buržoa«.

Paní Králíková mi odpustí, že se na vše dívám očima praktika, snad příliš suše, málo idealisticky vše béru. Ale myslím to dobře.

B., majitel tkalcovny.

II.

Vážený pane redaktore!

Přečetl jsem si pozorně »Slovo k buržoasii« od pí. Králíkové-Stránské a dovoluji si k tomu poznamenati, že uvedené tam argumenty nemohou se mi jeviti zcela důslednými. Svět je rozdělen na dvě skupiny, jedna usiluje o zvýšení úrovně nižší třídy, druhá nikoliv. Já nemíním zde hájiti heslo socialismu, ale socialismus v tom smyslu, jak je vykládán v článku, nemůže zajisté býti než heslo dobré. Proč tedy nejsme socialisty a komunisty?

Slova »třídní boj« se užívá často v denním tisku, myslím toho slova, ale nemáme tento pojem dosti přesně vymezený. Řekněme tedy, že jest to přece jen jakýsi druh nenávisti nemajetných vůči majetným. Není-li tohoto třídního boje mezi 60- a 300tisícovým ředitelem, tedy to bude asi pouze jiný boj, při kterém je možno sedět naproti sobě a přátelsky rozmlouvat. Já sám na příklad bych rád měl svoji radiovou stanici a s různými city shledávám, že prozatím si ji musím odepříti a ponechat zábavu oněm s důchody nad 36 tisíc. A tak přes to, že si všichni přejeme, aby bylo dosaženo řečeného existenčního minima pro všechny, nemám velké naděje, že by tím bylo dosaženo všeobecné spokojenosti, ku které patrně společně pod různými hesly cílíme.

Vyrozumívám v celku, že autorka úvahy je pro pomoc slabým, ale ne pro socialismus, ač se mi zdá, že toho času nemáme nic lepšího. O tom, proč pan továrník Bata dělá svoji reklamu, dalo by se mnoho hovořit, snad je to jen zcela obchodní »americký« duch velikého slohu, ani ne tak altruismus; to budiž mi prominuto.

Jsou zajisté takoví lidé dále, kteří žijí překotně a v přepychu nadbytečném, ale o tyto výsady musí zas na druhé straně vynakládat své síly, tedy rozum, chytrost, ducha obchodního, reklamu, representaci, okázalost, obětovat klid a tak dále. Připouštím však také, že jsou i jedinci, kteří pro své blaho a přepych nehnou ani rukou.

Tolik jsem pokládal za vhodné poznamenati a dovoluji si nakonec položiti otázku, proč — nejsme-li již komunisty, proč nejsme tedy alespoň socialisty?

Jsem v úplné úctě

Rudolf Fischer.

III.

Pane redaktore,

Ku článku paní Boženy Králíkové-Stránské: »Slovo k buržoasii«:

Výkřik proti nemírnému přepychu! Ano, s tím souhlasím, panebože houšť! Leč jak do toho? Půjde-li to skutečně závěrečným návrhem článku, totiž zákonem, jenž by zlé buržoy přesvědčil, že jejich bezmezné sobectví jest nemravností? Nemají srdce pro chudinu, jak se zdá, a nečiní přehnaných nároků na uznání své mravnosti, zůstanou raději na dále nemravnými za cenu osobního přepychu.

Žiji na venkově, neznám poměrů ve městě, nestarám se o politiku, jsem hospodářem, zajímám se o domácnost, zahradu, hospodářství, a mojí první myšlénkou bylo: máme 10%ní daň z obratu na předměty tak zv. luxusní, ku kterým náleží též klobouk přes K 80·— ceny a zlatá korunka na zub. Můj věcný návrh by zněl: Zvyšujte daň z přepychu tak dlouho, až se přepych omezí na míru, kterou uznáme za správnou, a z výnosu stavme chudým domy. O tom snad by se dalo diskutovat — do určité míry. Bylo by zajisté nutno vyjmouti luxusní průmysl v ý v o z n í (jsou zámožní, šťastnější kraje světa, kde si snad smějí přepychu dovolit), aby se uživily naše severní Čechy sklennými korálky a jabloneckým zbožím. Jen jedno mne napadá, budou-li jemné prstíky, přepychovým průmyslem se zabývající, schopny práce »k dobru mass«. Tak zcela nekompromisně to asi nepůjde.

Ty neštastné výklady v Praze: Jsou lidé, které umělecký porcelán nebo pohádkově krásná látka ve výkladní skříni dráždí. Mne nedráždí, ač si jich také nemohu pořídit, mne naopak těší, ba okouzlují, a kdykoliv zavítám do Prahy, obohacuji se jejich dojmem. Ani mne nenapadá chtít je pro sebe, více nežli dívati se na ně, nemůže ani jich vlastník sám, užiji jich tedy stejně jako on, a zdarma; mně stačí moje rodinné památky po prabábách, které bych nedal nikomu na světě. Uvažte však, což možno krášliti výklad vlněnou punčochou neb jinými předměty denní potřeby, které se kupují uvnitř v krámě? Těch několik parádních kusů se dá do výkladu — jaká hrůza!

Zisk německých akciových podniků před válkou, rozdělený mezi jejich dělnictvo, nezvýšil by jejich mzdy ani o 10%. Co tím chci říci? Že se naprosto nejedná o rozdělování, nýbrž o tvoření nových hodnot Kde nic není, ani smrt nebéře — a ani s tužkou v ruce, a pouze tvořitel nových hodnot může trvale zvýšit úroveň lidské existence.

A ponecháváme to skutečně jen »jedněm a týmž lidem, kteří si říkají sociální demokraté a komunisté«, to zvyšování úrovně? Takové tvrzení nemělo by býti předkládáno soudnému čtenářstvu bez odezvy. Jak zvyšovali komunisté, to vidíme tam, kde se dostali k moci. Dnes snad ani paní pisatelka nemůže upříti hekatomby popravených a miliony hladem zmírajících v neštastném Rusku. A socialisté? Rozdělují, to je vše. Vypěstuje-li rolník výnosnější druh brambor, jímž se urve přírodě více hodnot, učinil více pro zvýšení úrovně všech lidských tříd, nežli věčně omílaný systém rozdělovací. A že tvoření nových hodnot by bylo privilegiem příslušníků uvedených dvou stran, o tom mne paní pisatelka nepřesvědčí.

Mohu ostatně z vlastní zkušenosti ujistit pí. pisatelku, že se dá pořídit velká část práce praktickou výchovou k řádnému hospodaření v drobných domácnostech, ku šetření, ku rozumnému nákupu věcí potřebných, nikoli zbytečností, a vedením ku pořádku, střídmosti a čistotě a hlavně ku hygieně, jak nás poučil p. Dr. L. P. Procházka v předminulém čísle »Přítomnosti«.

Vilém Vaníček.

Německá žurnalistika v Čechách.

Pane redaktore,

pan K. T. správně zdůraznil ve svém článku o německé žurnalistice, určité okolnosti, a kterých bych si přál, aby se člověku mluvícímu o sudetských Němcích, staly politickou abecedou. V první řadě jest to rasová otázka a regionalismus. Ve jménu rassy je »Prager Tagblatt« téměř vyloučen z pravidelné četby průměrného Němce. »Bohemia« má posici jen o něco

lepší. Ačkoli jsou to noviny beze vší pochyby žurnalisticky dobře dělané, zůstávají přece jen novinami více méně kavárenskými, t. j. takovými, které si severočeský Němec po případě přečte, ale zřídka předplatí. Posice pražského němectví není zdaleka tak populární, jako byla u Čechů posice třeba vídeňské menšiny. Jest ovšem vděčným thematem pro národní stížnosti, ale i tu máte dojem, že se německé veřejnosti a provinční žurnalistice jedná spíše o studentský živel v Praze, živel přišlý přechodně z vlastní německé oblasti, než o rodilé pražské němectví, které platí za příliš židovské. Rozlišuje se mezi »deutsch« a »daitsch«.

Společenský život českých Němců je charakterisován rozdělením v pevně uzavřené kliky, jednotlivec přes jejich hranice ve svých každodenních společenských stycích nejde. Podobně jest také celá oblast českých Němců rozdělena ve sféry lokálních a okresních patriotismů. To se jeví právě v žurnalistice. Počet německých deníků v Čechách je poměrně vysoký. Není správné říkat, že jsou dobře dělány. Jsou vlastně dobře opisovány, příp. rozmnožovány. Zdá se, že fakt, že severočeská města mají své skupiny silných jedinců, zde spolupůsobí. Tito jedinci rádi ukáží své místní vlastenectví na »svém« listě. Pokusíte-li se více z těchto listů pravidelně číst, nahlédnete za čas, že je to zbytečné. Několik se jich vždy doplňuje. Kdyby jich bylo méně, dozvěděli byste se z nich stejně. Všeobecnější rozšíření má »Reichenberger Zeitung«, jakási »Nár. Politika« českého severu. Politickou příslušností demokratická, přináší zprávy i od nacionálů, označuje se jako »Tagblatt für das deutsche Volk in Böhmen«, opisuje statečně »Bohemii«, ale — nemá na sobě oné příhany pražského němectví a jest tedy více rozšířena.

Liberální Němci (t. j. demokrati, bez zdůrazňování rasového rozdílu) jsou vlastně v hloupé posici. Vím z vlastní zkušenosti, že jakousi řečnivou národní horlivostí se snaží přetrumfnout nacionály; aby zase neužívali jejich žargonu, soukají z mozku nejfantastičtější teorie, které sami považují za vědecké; přijedou-li z Liberce do Turnova, křičí, místo aby mluvili, ale to vše je »marné lásky snažení«, nedostávají se ze situace, kde platí jedněm za »zatracené Němce« a druhým za »špatné Němce«. (Proto je jejich rozšířenou frází »ich bin kein schlechter Deutsche«.) Je-li to zvláště žid, upřímně německy myslící, je ještě v horší šlamastice, protože židovství je u Němců oblíbenějším obětním beránkem za maléry národa než u Čechů.

V poměru lidu nebo obecenstva k žurnalistice jest to analogické. Když jsem někdy četl něco příliš národně horlivého v »Bohemii«, vždy jsem si vzpomněl na živé exempláře českých Němců a řekl jsem si, kdyby se milá »Bohemia« strhala, pro Němce německou nebude.

Německý politický zájem není příliš velký. Hádky o »Selbstbestimmung« a »Selbstverwaltung« jsou milou zábavou profesorů a pivních politiků. Hlavním zájmem německého čtenáře jsou spíše válečné půjčky, sanace »Deutsche Bank« a pod. Nejnověji se snaží německé listy vyvolávat zájem pro pozemkovou reformu.

Nezdá se mi, že by pakt české vlády vzbuzoval v průměrném občanu rozhořčení, ovšem také ne sympatií. Visí tady jako Fatum.

Vyznat se v německých novinách v Čechách, to je tajná věda. Když si konečně absolvujete své porce krajinských deníků, máte před sebou skupiny listů, dělané více pro politický program. Učiníte tedy objev, že »Sudetendeutsche Tageszeitung« je přes honosnost svého titulu hlavičkovým listem nějakých novin ústeckých.

Komunisté, sociální demokraté? Mají vlastně centralisovanou žurnalistiku, ale i oni musí dávat daň provinčnímu vkusu: v Liberci se redigují a tisknou něm. komunistické listy pro celé Čechy a myslím také Moravu, ale vychází jako »Südwestböhmische Arbeiterzeitung«, »Böhmerwaldbotu« atd. s půvabnou vůní domova. Za to liberecký »Freigeist« (soc. dem.) se rediguje u »Sozialdemokrata« v Praze.

Tento regionální vkus a neregionální skutečnost Vám poví více o nedostatku potřebného kontaktu, nežli co jiného. Jedny listy se vykrádají, druhé doplňují, třetí hlavičkují, a potom hledejte v tom život, snažte se vycítit, že žurnalistika je organickým produktem politické půdy!

V Liberci, 30. března.

Dit.

Knihy redakci zaslané.

David Garnett: Člověk v zoologické zahradě (»A man in the Zoo«). Román. Z angličtiny přel. Karel Kraus. Obálka Josefa Čapka. 12. svazek románové knihovny »Proud«. Nákl. »Činu«. Stran 102 za Kč 12.—.

Emanuel Rádl: O smysl našich dějin. Předpoklady k diskusi o této otázce. Knihovny zásadních a živých otázek »Program« mluvou Fr. Geotze a v úpravě Jiřího Jelínka vydal Alois Srdce 96 za Kč 9.—.

Zdeněk Kalista: Vlajky. Barevná romance. Básně. S předmluvou Fr. Geotze a v úpravě Jiřího Jilínka vydal Alois Srdce v Praze. Stran 52 za Kč 10.—.

Romain Rolland: Clerambault. Historie svobodného svědomí za války. Román. Přeložila Jos. Hrdinová. V úpravě C. Boudy. Nákladem A. Srdce v Praze. Stran 232 za Kč 30.—.

Církevní slovanská chrestomathie. Uspořádal dr. V. Vondrák. Píšových vědeckých příruček redigovaných univ. prof. dr. E. Babákem, prof. tech. inž. K. Ryskou a prof. dr. H. Frankem, svazek osmý. Ukázky starých památek církevní slovenštiny. Nákladem A. Píši v Brně. Stran 304 za Kč 48.—.

Lev Blatný: Povídky v kostkách. 14 krátkých povídek. 2. svazek II. ročníku knihovny »Hosta«. Nákladem Václava Petra v Praze-Bubenči. Stran 106.

Karel V. Rais: Západ. Pohorský obraz. Vydání illustrované Ad. Kašparem. 2. sešit. S dvěma barevnými illustracemi. Nákladem České grafické Unie. Za Kč 8.—.

Miloš Jirko: K staré vlajce. Básně. 6. svazek »Knih mladých«, jež pořádá Jar. Durych. Upravil V. H. Brunner. Vydal Lad. Kuncíř v Praze. Stran 92 za Kč 12.—.

Pierre Mille a André Demaison: Žena a nahý muž. Román. Z francouzského přeložil Viktor Messi. Nákladem Bohumíra Treybala, Praha II., 804. Stran 240 za Kč 20·—.

Dr. Karel Čapek: Pragmatismus čili Filosofie praktického života. Druhé, rozšířené vydání. 34. svazek populárně poučné knihovny »Duch a svět«, již pořádá Jan Emler. Nákladem F. Topiče. Stran 86 za Kč 18·—.

Franta Kocourek: Jarní mámení. Hra o několika obrazech. 3. svazek edice »Apollon«. Vypravil Ant. Heythum. Nákladem V. Horáka v Praze, Soukenická ul. Stran 126.

L. Plechatý: Srdce a fronty. (Básně z let 1915—1924.) Nákl. vlastním. V hlavní komisi má »Čin«. Stran 62.

St. Reiniš: Kouzlo jara. Ilustroval Josef Lhota. Nákl. České grafické Unie. Stran 174 za Kč 18.—, váz. za Kč 22.—.

O. Svoboda: Ve stínu Bílé Hory. Dějepisné povídky. Ilustroval P. Dilinger. Nákl. České grafické Unie. Stran 110 za Kč 14.—, váz. za Kč 18.—.

Dr. Josef Macek: Základy sociální politiky. Díl I. Úkoly a zásady. Nákl. Ústředního dělnického knihkupectví a nakladatelství (Ant. Svěcený) v Praze. Stran 368 za Kč 36.—.